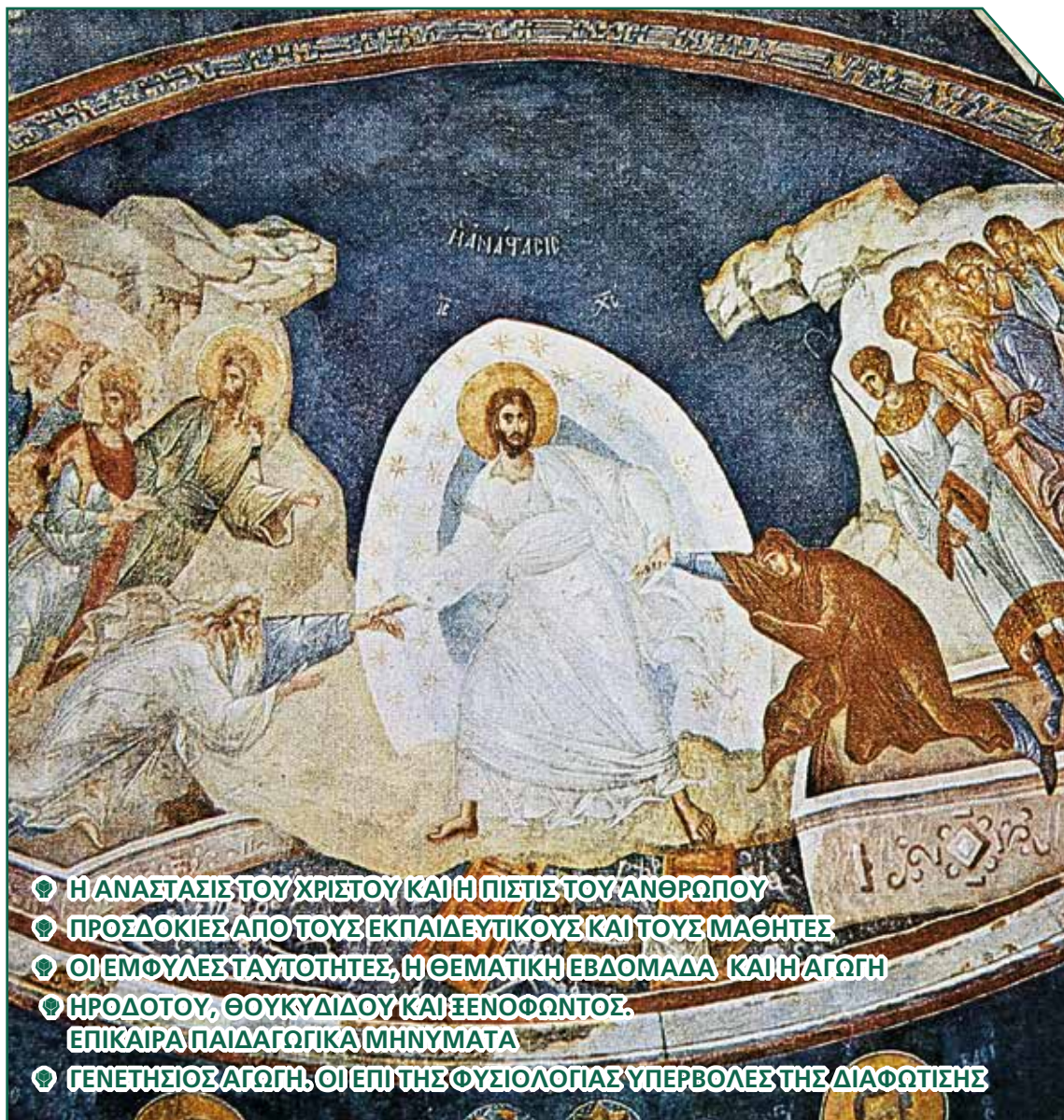

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ

Α Γ Ω Γ Η

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

- Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ Η ΠΙΣΤΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
- ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ
- ΟΙ ΕΜΦΥΛΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ, Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΚΑΙ Η ΑΓΩΓΗ
- ΗΡΟΔΟΤΟΥ, ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΚΑΙ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ.
ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ
- ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΣ ΑΓΩΓΗ, ΟΙ ΕΠΙ ΤΗΣ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΕΡΒΟΛΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΗΣ

Περιεχόμενα

31

ΣΧΟΛΙΑ.....29

Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ Η ΠΙΣΤΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Τοῦ κ. Ἰωάννη Κ. Ἀγγελόπουλου.....31

ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Κακαβούλη.....40

ΟΙ ΕΜΦΥΛΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ, Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΚΑΙ Η ΑΓΩΓΗ

Τοῦ κ. Ἰωάννη Μαρκότη.....44

ΗΡΟΔΟΤΟΥ, ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΚΑΙ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ. ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ

Τοῦ κ. Δημ. Παπαθανασόπουλου.....50

ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΣ ΑΓΩΓΗ. ΟΙ ΕΠΙ ΤΗΣ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΕΡΒΟΛΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΗΣ (FR. FOERSTER).....53

Τοῦ κ. Ἀθανασίου Ἰ. Ἀναστόπουλου.....57

ΠΕΤΡΑΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Τοῦ κ. Ἀθανασίου Ἰ. Ἀναστόπουλου.....59

ΕΙΔΗΣΕΙΣ.....60

ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ.....60

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ.....60

53

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Όργανο τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν
Ἐγκριμένο ἀπό τό Ὑπουργεῖο Παιδείας. Ἀριθμός Ἐγκρ. 1717/15.2.1952
Ἰδρυτής: **Ἰ. Θ. Κολιτσάρας** (†1989)

Ἐκδότης - Ἰδιοκτίτης: **Χ.Ε.Ε.Λ.**

Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ.-Fax: 210 32.27.100

Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό νόμο καί ἐπιμελητής ἐκδόσεως:

Ἰωάννης Μαρκότης, Διαγόρα 35, 153 44 Γέρακας, Τηλ.: 210 66.12.399

Διευθύνεται ἀπό Συντακτική Ἐπιτροπή

Δημιουργικό - Ἐκτύπωση

«**Λυχνία Α.Ε.**»

Ἀνδραβίδας 7, 136 71 Χαμόμυλο Ἄχαρνών

Τ. 210 3410436, F. 210 3425967 • www.lychnia.com, info@lychnia.com

Τιμή τεύχους **1,50€**

Ἐτήσια συνδρομή: Ἐσωτερικοῦ-Κύπρου 10€, Ἐξωτερικοῦ 20€ • 25\$

Ἀθήνα - Ἀπρίλιος 2017

ΟΔΗΓΙΕΣ: Ἐπιστολές, συνεργασίες, ἐπιταγές, βιβλία καί ἄλλα ἔντυπα νά στέλνονται στό γραφεῖο
τῆς Χ.Ε.Ε.Λ., Καρύτση 14, 10561 Ἀθήνα.

• Τό Γραφεῖο εἶναι ἀνοικτό κάθε ἐργασίμη ἡμέρα ἀπό 9 π.μ. ἕως 1 μ.μ.

Τεύχη τοῦ περιοδικοῦ πωλοῦνται στό βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» στήν Ἀθήνα καί σέ ἄλλες
ἐπαρχιακές πόλεις, καθώς καί στό γραφεῖο τῆς Χ.Ε.Ε.Λ. στήν Ἀθήνα.

• Ἡ δημοσίευση τῶν ἄρθρων ἐγκρίνεται ἀπό τή Συντακτική Ἐπιτροπή. Μή δημοσιευμένα
ἄρθρα δέν ἐπιστρέφονται. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή διατηρεῖ τό δικαίωμα νά συντομεύει τά
κειμένα ἢ νά δημοσιεύει τμηματικά τά μακρά κείμενα. Γι' αὐτό πρέπει τά ἀποσπασμένα
ἄρθρα νά μὴν υπερβαίνουν τίς 6-8 σελίδες. Στό περιοδικό δημοσιεύονται ἐργασίες σχετικές
μέ θέματα Παιδαγωγικῆς καί Διδακτικῆς, ἀλλά καί μέ ἱστορικά ἢ ἄλλα ἐπικαίρα θέματα.

• Ὅσοι θέλουν παρυσίαση τοῦ βιβλίου τους, παρακαλοῦνται νά ἀποστέλουν δύο ἀντίτυπα,
ἓνα γιά ἀπλή ἀγγελία καί γιά τή βιβλιοθήκη τῆς Ἐνώσεως καί ἄλλο γιά τόν μέλλοντα νά
κάμει τήν βιβλιοπαρουσίαση. Ἡ Συντακτική Ἐπιτροπή ἔχει τό δικαίωμα νά μὴν ἐγκρίνει
τή δημοσίευση βιβλιοκρισιῶν γιά βιβλία ἄσχετα μέ τό περιεχόμενο καί τή γραμμή τοῦ
περιοδικοῦ. Τήν εὐθύνη γιά τά δημοσιευμένα κείμενα φέρουν οἱ συγγραφεῖς τους.

ΔΙΑΚΗΡΥΞΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΕΠΙΔΑΥΡῶ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ

«...Ὁ κατά τῶν Τούρκων πό-
λεμος ἡμῶν, μακράν τοῦ νά
στηρίζεται εἰς ἀρχάς τινας
δημαγωγικάς καί στασιώ-
δεις ἢ ἰδιοφελεῖς μέρους τι-
νός τοῦ σύμπαντος Ἑλληνι-
κοῦ Ἔθνους σκοπούς, εἶναι
πόλεμος ἐθνικός, πόλεμος
ἱερός, Πόλεμος τοῦ ὁποίου
ἡ μόνη αἰτία εἶναι ἡ ἀνάκτι-
σις τῶν δικαίων τῆς προσω-
πικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας.

...

Ὁ Ὑψιστος Θεός μᾶς ἐβο-
ήθησε, καί τοι ὄχι ἰκανά
προπαρασκευασμένους, εἰς
τό τοιοῦτον μέγα τῶ ὄντι
ἐπιχείρημα.

...

Ἐλλήνες! Εἶπατε πρό ὀλίγου
ὅτι δέν θέλετε δουλείαν, καί
ὁ τύρρανος χάνεται καθημέ-
ραν ἀπό τό μέσον σας. Ἀλλά
μόνη ἡ μεταξύ σας ὁμόνοια
καί ἀκριβής ὑποταγή εἰς
τήν Διοίκησιν ἡμπορεῖ νά
στερεώσῃ τήν ἀνεξαρτησίαν
σας...».

Ἐν Ἐπιδαύρῳ
15 Ἰανουαρίου 1822

ΟΛΟ ΚΑΙ ΛΙΓΟΤΕΡΑ

Η απόφαση πού έλαβε ή πολιτική ήγεσία του Ύπουργείου Παιδείας, διά τής όποίας προβλέπεται ή προαγωγή τών μαθητών του Γυμνασίου μέ γραπτές εξέτασεις σέ τέσσερα μαθήματα, δέν έχει προηγούμενο. Στήν ουσία καταργεί όλα τά άλλα μαθήματα, καί επιβάλλει μιá θεσμοθετημένη άρνηση όλων τών μαθητών νά συμμετέχουν στά υπόλοιπα μαθήματα, νά διαβάζουν καί κυρίως, αξιολογεί όλα τά μή εξεταζόμενα ως «άχρηστα». Ήδη, άκόμα καί στα Λύκεια, όπως αναφέρουν συνάδελφοι έν ενεργεία, οί μαθητές άδιαφορούν πλήρως γιά πολλά μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος, γιατί γνωρίζουν ότι δέν πρόκειται νά

έχουν συνέπειες. Αυτό κάνει μαρτυρική τή ζωή τών διδασκόντων, γιατί μεγάλο μέρος τών μαθητών, άδιαφορεί προκλητικά. Άλλά εκτός τών εκπαιδευτικών, ή άδιαφορία, ή έξ αυτής άνησυχία καί προκλητική συμπεριφορά πολλών, δέν επιτρέπει καί σ' αυτούς πού θέλουν νά συμμετάσχουν νά τό πράξουν. Κατά συνέπεια καί αυτοί βυθίζονται μέσα σέ ένα τέλμα άδιαφορίας γιατί δέν είναι εύκολο γιά έναν έφηβο νά αντιδρά καί νά έρχεται σέ ρήξη μέ φίλους καί συνομηθίκους γιατί δέν του επιτρέπουν νά μάθει. Γιά άκόμα μιá φορά, -πού έχουμε χάσει τήν άρίθμησή της- τά τελευταία χρόνια τό Ύπουργείο Παιδείας μέ τίς αποφάσεις του εισάγει μιá κρατούσα θεωρία ήσσονος προσπάθειας, πού αντί νά βελτιώνει τήν εκπαιδευτική διαδικασία, τήν

**ΚΑΛΟ ΠΑΣΧΑ,
ΚΑΛΗ
ΑΝΑΣΤΑΣΗ!**

Μέ εγκάρδιες εύχές

**Τό Δ.Σ. τής ΧΕΕΛ
καί ή Συντακτική Έπιτροπή
του Περιοδικου**

ευτελίζει. Τί νά πρωτοθυμηθοῦμε; Τίς ἀπαλλαγές ἀπό μαθήματα, τόν περιορισμό τῶν μαθημάτων γιά τίς εἰσαγωγικές ἐξετάσεις, τήν κατάργηση τῶν ἐξετάσεων στήν Β΄ Λυκείου καί τόν συνυπολογισμό τοῦ βαθμοῦ τῆς τάξεως αὐτῆς γιά τήν εἰσαγωγή στά Α.Ε.Ι., τήν προαγωγή τῶν μαθητῶν μέ 9,5 καί τόσα ἄλλα; Ἡ ἀντίληψη ὅτι οἱ ἔφηβοι θά δείξουν ἐνδιαφέρον ὅταν δέν ἀσκεῖται πίεση γιά νά μάθουν, ἀκόμα καί σέ λαούς πού εἶχαν ἐντονη τήν ἀγωγή τῆς πειθαρχίας, δέν εἶναι πλέον κρατοῦσα, γιατί οἱ περυσιασμοί καί οἱ προκλήσεις εἶναι τόσες πολλές, πού ἔχουν ἀναθεωρηθεῖ βασικές της παράμετροι.

Ἡ οἰκονομική αἰμορραγία τῆς χώρας μας, γιά νά παρέχεται ἡ τύποις «δωρεάν» παιδεία εἶναι πάρα πολύ μεγάλη. Γι' αὐτό ἔχουμε τήν ἐντύπωση ὅτι ἡ ἐκάστοτε πολιτική ἡγεσία θά πρέπει πρῖν ἀπό κάθε ἀπόφαση πού ὡς ἀποτέλεσμα θά ἔχει ἀπό τήν μιὰ μεριά τήν διατήρηση τοῦ κόστους τῆς παιδείας, ἀπό τήν ἄλλη δέ τήν χωρίς ἀνάλογη θυσία καί κατανόηση αὐτῆς τῆς προσφοράς τῶν φορολογουμένων πολιτῶν ἀπό τούς μαθητές, νά θέτει τά ἐρωτήματα αὐτά στόν ἑλληνικό λαό, γιά νά παίρνει μιὰ δεύτερη γνῶμη.

ΜΕΓΑΛΗ ΑΣΕΒΕΙΑ

Μέ ἔκπληξη πληροφορηθήκαμε, ὅτι οἱ

φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀθλητισμοῦ, δείχνοντας ἀσύγγνωστη ἄγνοια τοῦ σέ ποιὰ χώρα ζοῦν, σέ ποιές παραδόσεις ὁ ἑλληνικός λαός ἔχει στηριχθεῖ, ἀποφάσισαν νά ὀρίσουν ἀγῶνες γιά τίς ποδοσφαιρικές διοργανώσεις τῆς χώρας κατά τήν διάρκεια τῶν ἡμερῶν τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καί κυρίως τήν Μεγάλη Τετάρτη τό βράδυ καί τήν Μεγάλη Πέμπτη τό βράδυ, δηλ. τίς ἡμέρες τῆς κορύφωσης τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου μας. Καί οἱ ποδοσφαιριστές πού συνδικαλίζονται γιά τά συμβόλαιά τους, καί «σταυροκοπιοῦνται» κάθε φορά πού μπαίνουν στό γήπεδο καί μιμούμενοι συμπεριφορές ξένων τώρα κάνουν καί μετάνοιες (!!) μπαίνοντας σ' αὐτό, σιωποῦν καί δέν ἀντιδροῦν. Φυσικά καί δέν εἴμαστε καρδιογνώστες γιά νά ξέρομε τά μύχια τῆς ψυχῆς καί τήν πίστη ἑνός ἐκάστου, ἀλλά θά περιμέναμε, πρωτίστως ἀπό τούς ἀθλητές, νά ὑπενθυμίσουν στήν Διοίκηση τῆς Ὁμοσπονδίας τους τί ἀκριβῶς εἶναι οἱ μέρες αὐτές. Ἡ δικαιολογία ὅτι αὐτά πλέον καθορίζονται ἀπό τό ἐτήσιο «καλεντάρι» τῶν εὐρωπαϊκῶν καί παγκόσμιων ὁμοσπονδιῶν, δέν μᾶς λείπει τίποτα. Μπορεῖ τό Πάσχα γιά τούς Ρ. Καθολικούς καί τούς Διαμαρτυρομένους νά μὴν ἔχει τήν ἑορταστική καί λειτουργική σημασία πού ἔχει γιά τούς ὀρθοδόξους, αὐτό ὅμως δέν σημαίνει ὅτι πρέπει νά ἐνδίδουμε στά δικά τους προγράμματα. Κάποια φωνή διαμαρτυρίας νομίζουμε πρέπει ἀπό ὑψηλά ἐκκλησιαστικά χεῖλη νά γίνει.

Ἵπενθυμίζουμε στοὺς συνδρομητές καί συνδρομήτριες τοῦ περιοδικοῦ μας, τήν οἰκονομική μας στενότητα. Παρακαλοῦμε δέ γιά τήν κατά τό δυνατόν καταβολή τῶν συνδρομῶν στά κατά τόπους βιβλιοπωλεῖα τῆς «ΖΩΗΣ» ἢ στοὺς ἀντιπροσώπους.

Ἐν ἡ συνδρομή καταβληθεῖ μέσω ἠλεκτρονικῆς πληρωμῆς νά σημειώνεται τό ὄνομα τοῦ συνδρομητῆ.

Τό IBAN γιά τραπεζικὴ πληρωμὴ (Τράπεζα Eurobank) εἶναι:

GR 8002602010000930100366731

Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ Η ΠΙΣΤΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Τοῦ κ. Ἰωάννη Κ. Ἀγγελόπουλου, Θεολόγου,
δρ Θεολ., Διευθυντῆ Λυκείου

1. Εἰσαγωγή

Ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα εἶναι ἀπὸ τὶς ὁμορφότερες καὶ λαμπρότερες ἑορτὲς τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὁ ἑορτασμός τοῦ Πάσχα ἔχει συνδεθῆ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ μὲ πλῆθος ἐθίμων καὶ παραδόσεων. Βεβαίως, ὑπάρχουν πολλοὶ κατ' ὄνομα χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἑορτάζουν τὸ Πάσχα τυπικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, τηροῦντες κάποια ἔθιμα καὶ πηγαίνοντες στοὺς ἱεροὺς ναοὺς κυρίως στὸν Ἐπιτάφιο καὶ στὴν τελετὴ τῆς Ἀναστάσεως, διασκορπιζόμενοι ἀμέσως μετὰ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη, ὡς τρόπον τινα γιὰ ἄλλο λόγο καὶ γιὰ τοὺς ἀσεβεῖς, ὅπως τὸ περιγράφει καὶ ὁ ὕμνογράφος (*ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες αὐτόν!*).

Πολλοὶ ἄνθρωποι συνδέουν καὶ συνδυάζουν τὸ φαινόμενο τῆς ἀνοίξεως τῆς φύσεως μὲ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ. Ὑποστηρίζουν μάλιστα, ὅτι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἐπιβίωσις τῶν εἰδωλολατρικῶν ἀντιλήψεων τῶν ἀρχαίων προγόνων μας, οἱ ὁποῖοι στὰ ὄρφικὰ μυστήρια ἐλάτρευαν τὸν Ὅρφεα, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν μυθολογία ἐπανῆλθε ἀπὸ τὸν Ἄδην. Ἡ ἀνάστασις κάποιου θεοῦ εἶναι πεποίθησις πολλῶν θρησκειῶν: «Οἱ φυσιολατρικὲς θρησκείες τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς ἔδιναν ἐξέχουσα θέσι στὸ μῦθο τοῦ Θεοῦ ποὺ πεθαίνει καὶ ἀνασταίνεται, δραματικὴ παράστασι μιᾶς κοινῆς

ἀνθρώπινης ἐμπειρίας: τὸ ἀνοιξιὰτικο ξαναφανέρωμα τῆς ζωῆς ὕστερα ἀπὸ τὴ χειμερινή της νάρκη»¹. Μὲ τὸν συνδυασμό, ὅμως, Ἀνοίξεως καὶ Ἀναστάσεως παραθεωρεῖται ὅτι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ εἶναι γιὰ τὴν Ἐκκλησία μας ἓνα πραγματικὸ γεγονός καὶ ὄχι ἓνα σύμβολο, μία ἰδέα, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ συσχετισθῆ ἢ νὰ παρομοιασθῆ μὲ τὴν ἀναγέννησι τῆς φύσεως κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀνοίξεως. Ὅπως ἔχει ἐπισημανθεῖ: «Τὰ θεμελιώδη κείμενα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, τὰ Εὐαγγέλια, καταγράφουν μόνο ἱστορικὴ ἐμπειρία - ὄχι θεωρητικὲς ἀρχὲς ἢ ἰδεολογικὲς διακηρύξεις. Ὁ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἔθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, ... μαρτυροῦμεν καὶ ἀπαγγέλομεν»². Δὲν ὑπάρχει ἡ παραμικρὴ προσπάθεια νὰ ἀναλυθεῖ θεωρητικὰ ἢ νὰ κατοχυρωθεῖ ἰδεολογικὰ ἡ ἐγκυρότητα τῆς γραπτῆς μαρτυρίας. Ἄν γίνει ἀποδεκτὴ, θὰ εἶναι μόνο ἀπὸ πίστη - ἐμπιστοσύνη στὰ πρόσωπα ποὺ τὴν καταθέτουν. Ὅχι ἄλογη ἐμπιστοσύνη, ἀλλὰ ἐκείνην ποὺ γεννιέται στὴν ἄμεση προσωπικὴ σχέση μὲ τοὺς αὐτόπτες μάρτυρες ἢ μὲ τὰ πρόσωπα ποὺ ἐγγυῶνται -σὲ συνεχῆ ἱστορικὴ διαδοχή, ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ- τὴν ἀξιοπιστία τῶν αὐτοπτῶν μαρτύρων».

1. «Ἀνάστασις», *Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολογίας* (Ἀθήνα: Ἄρτος Ζωῆς, 1980), στ. 83.

2. Α' Τω. 1, 1.

2. Τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ

Τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀπὸ τὰ γεγονότα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀναφέρουν καὶ οἱ τέσσερις εὐαγγελιστές. Ἐνῶ οἱ εὐαγγελιστές δὲν ἀναφέρουν ὅλοι τὰ ἴδια περιστατικά, θαύματα, γεγονότα, διδαχές τοῦ Κυρίου (π.χ. μόνον δύο εὐαγγελιστές ἀναφέρονται στὸ γεγονός τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς), τούναντίον καὶ οἱ τέσσερις περιγράφουν τὰ πάθη, τὴν ταφὴ καὶ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ φανερώνει τὴν μεγάλη σημασία, τὴν ὁποία εἶχαν καὶ ἔχουν τὰ Πάθη καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν ζωὴ τῶν πιστῶν χριστιανῶν.

Πρέπει, ὁμως, νὰ σημειώσωμε ὅτι τὸ γεγονός αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ

Κυρίου δὲν περιγράφεται στὰ εὐαγγελικά κείμενα: «Ὅλα τὰ εὐαγγέλια μας τελειώνουν μὲ τὴν ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια ἀναφέρουν μαρτυρίες γι' αὐτήν (ἐπίσκεψι στὸν κενὸ τάφο, ἐμφανίσεις τοῦ Ἀναστάντος), χωρὶς νὰ περιγράφουν αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ γεγονός τῆς ἀνάστασις. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δεῖ κανεὶς καὶ νὰ περιγράψει τὴν ἀνάστασι, γιατί αὐτὴ ἐγκαινιάζει ἕνα νέο κόσμο, ποῦ δὲν ὑπάγεται στὴν νομοτέλεια τοῦ παρόντος κόσμου τῆς φθορᾶς· τὴν ἀνάστασι τὴ βλέπει ὁ πιστὸς μὲ τὰ μάτια τῆς πίστις, καὶ τὸν Ἀναστημένο Κύριο τὸν συναντᾷ στὰ μυστήρια τῆς ἐκκλησίας

(βλ. Λκ. 24,30 ὅπου οἱ δύο μαθητὲς στὴν Ἐμμαοὺς ἀναγνωρίζουν τὸν Ἀναστημένο Χριστὸ ὅταν εὐλόγησε τὸν ἄρτον)»³. Γι' αὐτὸ «εἶναι ἀδύνατη ἡ περιγραφή τοῦ γεγονότος τῆς ἀναστάσεως δηλαδὴ τῆς στιγμῆς ποῦ ὁ Ἰησοῦς ἐπανέρχεται ἀπὸ τὸ θάνατο»⁴.

Στὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης ἀναφέρονται ἀρκετὰ περιστατικά ἀπὸ τὴς ἐμφανίσεις τοῦ ἀναστημένου Κυρίου στοὺς μαθητὲς του. Κατὰ τὴν μαρτυρία τοῦ βιβλίου τῶν *Πράξεων* ὁ Κύριος «παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς»⁵. Μάλιστα ὅλες οἱ

3. Ἰωάννου Καραβιδόπουλου, *Τὸ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιον* (Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 1988), σ. 505.

4. «Ἀνάστασι», *Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολογίας* (Ἀθήνα: Ἄρτος Ζωῆς, 1980), σ. 85.

5. Πραξ. 1: 3.

ἐμφανίσεις τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν Ἀνάστασι Του, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται στὰ τέσσερα εὐαγγέλια καὶ εἶναι ἕνδεκα ἐν συνόλῳ ἀποτελοῦν τὰ ἕνδεκα ἑωθινὰ εὐαγγέλια (δηλ. εὐαγγελικὰ ἀναγνώσματα, τὰ ὁποῖα ἀναγιγνώσκονται κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου)⁶. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος γιὰ νὰ ὑπερασπισθῆ τὸ ἀποστολικὸ του ἀξίωμα ἀναφέρεται στὶς ἐμφανίσεις τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ ὡς ἐξῆς: «Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφὰς καὶ ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ κατὰ τὰς γραφὰς καὶ ὅτι ὤφθη Κηφᾷ εἶτα τοῖς δώδεκα· ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείονες μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ ἐκοιμήθησαν· ἔπειτα ὤφθη Ἰακώβῳ, εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν· ἔσχατον δὲ πάντων ὡσπερὲι τῷ ἐκτρώματι ὤφθη κάμοι. Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων ὃς οὐκ εἰμι ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ»⁷.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἀναστὰς Κύριος ἐνεφανίσθη μόνον στοὺς μαθητὲς καὶ στὶς μαθήτριές Του, δηλ. μόνον στοὺς πιστεύοντες εἰς Αὐτόν. «Ὁ Ἰησοῦς ἐπιφυλάσσει τὶς ἐμφανίσεις του στοὺς μάρτυρες ποῦ ὁ ἴδιος ἐξέλεξε (Πρ. 2,32· 10,41· 13,31) καὶ ποῦ ὁ τελευταῖος τους εἶναι ὁ Παῦλος στὸ δρόμο τῆς Δαμασκοῦ (Α΄ Κορ. 15,8)»⁸. Ἐνῶ ἐδίδασκε καὶ ἔθαυματούργησε ἐνώπιον ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ τὰ Πάθη, ἡ Σταύρωσις καὶ ἡ Ταφή ἔγιναν δημοσίως, ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἐπεφυλάχθη μόνον γιὰ τοὺς πιστοὺς μαθητὲς Του. Καὶ αὐτὸ συνέβη γιατί γιὰ νὰ δεχθῆ κάποιος τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ πιστεύσῃ. Ὁ ἀπόστολος Θωμᾶς ἔλεγε ὅτι «ἐὰν μὴ ἴδω ... οὐ μὴ πιστεύσω»⁹. Ὁ Κύριος ἀντέστρεψε

αὐτὴν τὴν νοοτροπία τονίζων ὅτι «μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες»¹⁰. Γιὰ νὰ δῆ ἕνας χριστιανὸς τὸν ἀναστημένο Κύριο πρέπει νὰ προηγηθῆ ἡ πίστις· αὐτὴ θὰ τοῦ ἀνοίξῃ τὰ μάτια ὥστε νὰ δῆ τὸν Κύριο. Διαφορετικὰ ὅ,τι καὶ νὰ δῆ ἕνας ἄνθρωπος, ἐὰν δὲν ἔχει πίστι, θὰ προσπαθῆσῃ νὰ τὸ ἐρμηνεύσῃ λογικῶς ἢ φυσικῶς. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου ὑπερβαίνει τὴν λογικὴ τοῦ ἀνθρώπου, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ζήτημα πίστεως.

Μετὰ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Κυρίου, ὕστερα ἀπὸ διάστημα 40 ἡμερῶν, ὅπου ἐπιστοποίησε πλήρως τὴν πραγματικότητα τῆς Ἀναστάσεώς Του πρὸς τοὺς μαθητὲς Του, ὁ Κύριος ἀνελήφθη στοὺς οὐρανοὺς. Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ ἀνοδὸς Του στὸν θρόνο τοῦ Θεοῦ - Πατρὸς μὲ τὸ ἀναστημένο, θεωμένο καὶ μεταμορφωμένο σῶμα Του. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶχε προείπη στοὺς μαθητὲς Του ὅτι «συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς»¹¹. Ἡ ἐν χρόνῳ ἀποστολὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γίνεται τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ὅπου ἀρχίζει τὴν ζωὴ της ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Κύριος πλέον, μετὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, εὐρίσκεται στὸν κόσμον «ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ»¹², στὸ πρόσωπο τοῦ Παναγίου Πνεύματος, στὸ τρίτο πρόσωπο δηλ. τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, παρευρίσκεται ἀοράτως ὁ Κύριος καὶ γίνεται ἀντιληπτὸς καὶ ἄπτὸς ἀπὸ τοὺς ποθοῦντες Αὐτὸν μέσα ἀπὸ τὴν προσευχὴ, τὴν μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τὴν λατρεία καὶ τὰ Μυστήρια, καὶ κατ' ἐξοχὴν στὴν τέλεσι τῆς θείας Εὐχαριστίας· «ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου»¹³, ὑπογραμμίζεται στὸ Εὐαγγέλιο.

Μὲ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Κυρίου μας

6. Τὰ ἕνδεκα ἑωθινὰ εὐαγγέλια εἶναι: *Ματθ.* 28: 16-20, *Μαρκ.* 16: 1-8, 9-20, *Λουκ.* 24: 1-12, 12-35, 36-53, *Ἰω.* 20: 1-10, 11-18, 19-31, 21: 1-14, 15-25.

7. Α΄ Κορ. 15: 3-9.

8. «Ἀνάστασις», Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολογίας (Ἀθήνα: Ἄρτος Ζωῆς, 1980), στ. 85.

9. Ἰω. 20: 25.

10. Ἰω. 20: 29.

11. Ἰω. 16: 7.

12. Μαρκ. 16: 12.

13. Λουκ. 24: 35.

υπερβαίνουν οί πιστοί χριστιανοί τὸ ψευδοπρόβλημα περὶ τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ. Ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπίστευαν τὴν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἐρευνούσαν τὸ εὐαγγέλιο μὲ δικά τους κριτήρια καὶ προϋποθέσεις ἀνέκλυσε στὰ νεώτερα χρόνια τὸ ζήτημα γιὰ τὸ ποιοὺς ἦταν ὁ πραγματικὸς Ἰησοῦς, ὁ Ἰησοῦς τῆς ἱστορίας καὶ ὄχι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κηρύγματος. Καὶ ἕκαστος ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς αὐτοὺς ἐφιλοτέχνησε μιὰν δική του προσωπογραφία τοῦ Ἰησοῦ. Ἄλλοι τὸν ἐθεώρησαν ὡς κοινωνικὸ ἐπαναστάτη καὶ ἀναμορφωτὴ· ἄλλοι ὡς ἐπαναστάτη κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἐξουσίας· ἄλλοι ὡς ἕνα περιφερόμενο θαυματοποιό· ἄλλοι ὡς ἕνα ρομαντικὸ κήρυκα τῆς ἀγάπης καὶ τόσα ἄλλα. Ὁ ἀναστημένος Κύριος καταρρίπτει ὅλα αὐτὰ τὰ πορτραῖτα ὡς πολὺ μικρὰ γιὰ νὰ χωρέσουν τὸν Θεάνθρωπο Ἰησοῦ Χριστό. Τὸ ἴδιο μικρὰ καὶ στενὰ εἶναι τὰ λογοτεχνικά, θεατρικὰ καὶ κινηματογραφικὰ ἔργα ποὺ ἀναφέρονται στὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου. Ποιοὺς ἠθοποιὸς μπορεῖ νὰ ὑποδυθῆ τὸν Ἰησοῦ Χριστό; Αὐτὸν ποὺ ὅταν ἐδίδασκε οἱ ἄνθρωποι καταλάβαιναν ὅτι ἐδίδασκε ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ ὄχι ὅπως οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ νομοδιδάσκαλοι; Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ μᾶς δίνει τὴν δυνατότητα νὰ δοῦμε τὸν πραγματικὸ Ἰησοῦ καὶ ὄχι τὸν Ἰησοῦ ὅπως τὸν κατασκευάζει ἡ φαντασία μας ἢ ὁ θολωμένος καὶ διεστραμμένος ἀπὸ κάποιες ἰδεολογίες νοῦς μας.

Στὴν διάρκεια τῶν αἰώνων πολλοὶ ἀμφισβήτησαν τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὸ ἔγινε σκοπίμως, ἀφοῦ κατὰ τὸν ἀπόστολο Παῦλο «εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ἡμῶν»¹⁴. Τὰ κυριώτερα ἐπιχειρήματα τῶν ἀρνητῶν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ εἶναι τρία: ἡ κλοπὴ, ἡ νεκροφάνεια καὶ ἡ φαντασία.

Συμφώνως μὲ τὴν ὑπόθεσι τῆς κλοπῆς ὁ Χριστὸς δὲν ἀνέστη ἀλλὰ οἱ μαθητὲς Του ἔκλειψαν διὰ νυκτὸς τὸ νεκρὸ σῶμα Του καὶ

διέδωσαν στὸν κόσμον ὅτι δῆθεν ἀνέστη ὁ Χριστός. Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ εἶναι σαθρὸ γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: Οἱ ἴδιοι οἱ ἄρχοντες τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ εἶχαν ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Πιλάτον τὴν τοποθέτησι φρουρᾶς ἔξω ἀπὸ τὸν τάφο, ὥστε νὰ ἀποφευχθῆ ἡ ἀναμενομένη κατ' αὐτοὺς κλοπὴ τοῦ νεκροῦ σώματος. Ἀκόμη οἱ μαθητὲς ἦταν συννηγμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων μὲ κλειστὲς τὶς πόρτες τοῦ σπιτιοῦ («τῶν θυρῶν κεκλεισμένων»¹⁵). Ἐπὶ πλέον ἀντίκειται ἡ κλοπὴ τοῦ σώματος σὴν εἰλικρίνεια, ἡ ὁποία διακρίνει τὰ κείμενα τῶν εὐαγγελίων. Πράγματι, στὰ εὐαγγελικὰ κείμενα περιγράφονται ποικίλες καὶ πολλὲς περιπτώσεις ὅπου οἱ μαθητὲς ἐπετιμοῦντο ἀπὸ τὸν Κύριον ἐπειδὴ τὸν παρανοοῦσαν (ὅπως ὅταν ἀνέβαιναν πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα), περιγράφεται ἡ ἄρνησις τοῦ Πέτρου, ὁ φόβος καὶ ἡ διασκόρπισις τῶν μαθητῶν, ὁ ὕπνος τους στὸν κῆπο τῆς Γεθσημανῆ, ἡ ἀρχικὴ ἀπιστία τους σὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ καὶ τόσα ἄλλα καθόλου κολακευτικὰ γιὰ τὰ πρόσωπά τους. Μπροστὰ σὲ αὐτὴν τὴν εἰλικρίνεια καὶ ἀποφυγὴ ἀποκρύψεως τῆς ἀληθείας δὲν μπορεῖ νὰ σταθῆ ἡ κλοπὴ τοῦ σώματος καὶ ἡ διάδοσις ψευδοῦς κηρύγματος. Τὸ ἰσχυρότερον, ὅμως, ἐπιχείρημα εἶναι τὸ μαρτυρικὸ τέλος τῶν περισσοτέρων ἀποστόλων. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν διαπράξῃ τὴν κλοπὴ τοῦ νεκροῦ σώματος τοῦ

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ μᾶς δίνει τὴν δυνατότητα νὰ δοῦμε τὸν πραγματικὸ Ἰησοῦ καὶ ὄχι τὸν Ἰησοῦ ὅπως τὸν κατασκευάζει ἡ φαντασία μας ἢ ὁ θολωμένος καὶ διεστραμμένος ἀπὸ κάποιες ἰδεολογίες νοῦς μας.

14. Α' Κορ. 15: 17.

Χριστού, να κηρύττουν (άνιδιο-σελώς) για την Ανάστασι Του και όταν τους καλούν να άρνηθουν την πίστι τους προς τον Κύριο να προτιμούν την θυσία της ζωής τους. Κανείς δεν θυσιάζει την ζωή του για ένα εν γνώσει του ψέμμα.

Η δευτέρα υπόθεση είναι η νεκροφάνεια. Συμφώνως προς αυτήν ο Ίησους δεν άπέθανε πράγματι έπι του Σταυρού, αλλά υπήρξε νεκροφάνεια. Μετά τρεις ήμέρες συνήλθε ο Ίησους και ένόμισαν οι μαθητές Του ότι άνέστη. Καί η υπόθεση είναι λογικώς άποβλητέα για πολλούς λόγους. Ο Ίουδαίος ιστορικός Ίώσπιος άναφέρει περιπτώσεις σταυρωθέντων ανθρώπων, στους οποίους την τελευταία στιγμή έδόθη χάρις. Οι άνθρωποι αυτοί για να επανέλθουν στην πλήρη ύγεια χρειάσθηκαν μήνες όλοκλήρους να μείνουν στο κρεβάτι για να άναρρώσουν. Στην περίπτωση του Χριστού βλέπομε μετά τις τρεις ήμέρες ο Κύριος να πεζοπορή προς τό χωριό Έμμαους, να διανύη μεγάλες άποστάσεις, να τρώγη κλπ. Την πραγματικότητα του θανάτου του Ίησους την έπιστοποίησαν δύο έμπειροι στρατιωτικοί: ένας στρατιώτης, ό οποίος άντι να σπάση τά κόκκαλα του έσταυρωμένου Χριστού για να έπιταχυνθί ό θάνατός του, όπως έκανε στους άλλους δύο συσταυρωθέντες ληστές, τον έκέντησε - έτρύπησε με την λόγχη του στην πλευρά και διεπίστωσε έτσι τον θάνατό του. Άλλά και ό Πιλάτος όταν του έζητήθη τό νεκρό σώμα του Ίησους έκάλεσε τον έπικεφαλής άξιωματικό, τον έκατόνταρχο (κεντηρίωνα) να πληροφορηθί έγκύρως και ύπευθύνως «εί ήδη τέθνηκεν». Άλλά και στην ύποθετική περίπτωση ό Ίησους να μη

είχε ξεψυχήση πάνω στον Σταυρό, ό τρόπος ταφής των Ίουδαίων θα τον ώδηγούσε σε θάνατο άπό άσφυξία, με τό σφικτό τύλιγμα όλου του σώματος με τά όθόνια και την περίλουσι του σώματος με μεγάλη ποσότητα μύρου. Η νεκροφάνεια, έξ άλλου, δεν έξηγει τό παράδοξο γεγονός να παραμείνουν άθικτα τά όθόνια και να έχη διέλθη δι' αυτών τό σώμα του Κυρίου. Ο άνανήψας έπρεπε να σχίση τά όθόνια και να κυλίση τον ύπερμεγέθη λίθο για να έξέλθη του τάφου.

Τό τρίτο έπιχείρημα κατά της Άναστάσεως του Χριστού είναι η θεωρία της φαντασίας. Συμφώνως προς αυτήν την θεωρία οι μαθητές έπειδή περίμεναν την Άνάστασι του Χριστού έφαντάσθηκαν ότι Τον είδαν

ἀναστημένο. Καὶ αὐτό, ὅμως, δὲν ἰσχύει, γιατί οἱ μαθητὲς οὔτε περίμεναν, οὔτε ἐπίστεψαν ἀμέσως στὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ. Ἐξ ἄλλου, ἡ φαντασία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὁμαδική. Ὁ Κύριος γιὰ νὰ πείσῃ τοὺς μαθητὲς Του ὅτι δὲν βλέπουν φάντασμα ἔφαγε, περπάτησε μαζί τους, τοὺς ἔδειξε τὸ ἀναστημένο σῶμα Του, τὸ ἔκανε ὄρατὸ καὶ ψηλαφητό, ἀκριβῶς γιὰ νὰ Τὸν πιστεῦσουν. Οἱ ἐμφανίσεις Του ἔγιναν σὲ διαφορετικὲς ὥρες (ὄχι βράδυα καὶ στὸ σκοτάδι) καὶ σὲ διαφορετικὲς τοποθεσίες (στὴν λίμνη Γεννησαρέτ, στὴν Ἐμμαούς, στὰ Ἱεροσόλυμα).

Ἀντιθέτως, τὸ μεγαλύτερο ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου μας, μᾶς τὸ δίνουν οἱ ἀναρίθμητες στρατιᾶς τῶν μαρτύρων. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐπαινῶν παρθενόμαρτυρα ἐπισημαίνει ὅτι ὁ μέγας Πατριάρχης Ἀβραὰμ δύο φορές, φοβούμενος τὸν θάνατο, ἀπέκρυψε ὅτι ἡ Σάρρα ἦταν γυναῖκα του καὶ τὴν ἐχαρακτήρισε ἀδελφή του. Ὁ τόσο μέγας στὴν πίστι καὶ στὴν ἀρετὴ ἐδειλίασε ἐμπρὸς στὸ ἐνδεχόμενο τοῦ θανάτου του. Οἱ μάρτυρες, ἀκριβῶς ἐπειδὴ πιστεῦουν στὸν Ἀναστάνα Κύριο, ὑπερβαίνουν τὸν θάνατο. «Γυναῖκες θανάτου κατατολμῶσι· τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείν; Αἰσχυνέσθωσαν Ἕλληνες, ἐγκαλυπτέσθωσαν Ἰουδαῖοι οἱ διαπιστοῦντες τῆ ἀναστάσει τοῦ Χριστοῦ. Τί γὰρ μεῖζον, εἶπέ μοι, ζητεῖς σημεῖον τῆς ἀναστάσεως ἐκείνης, ὅταν ἴδῃς τοσαύτην μετᾶστασιν πραγμάτων γεγεννημένην; Γυναῖκες θανάτου κατατολμῶσι, πράγματος τοῦ καὶ ἀνδράσιν ἀγίοις πρὸ τούτου φοβεροῦ καὶ φρικώδους ὄντος»¹⁶.

Ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου μας εἶναι λογικῶς ἔωλα καὶ ἀστήρικτα. Παρ' ὅλα αὐτὰ πλῆθος ἀνθρώπων δὲν παραδέχονται τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ, γιατί αὐτὴ ἡ Ἀνάστασις μᾶς παρωθεῖ σὲ ἓνα καινούργιο τρόπο ζωῆς, δὲν μπορούμε νὰ ζοῦμε ὅπως πρὶν, ἐὰν πράγματι ὁ Χριστὸς ἀνέστη.

16. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς τὰς ἀγίας μάρτυρας Βερνίκην καὶ Προσδόκην, α' (PG 50, 629).

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου μας παραμένει ἔτσι ζήτημα πίστεως. Ὁ ἄνθρωπος ἐλευθέρως καὶ ἀβιάστως δέχεται τὴν πραγματικότητα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τοιουτοτρόπως καθίσταται ὁ Ἰησοῦς Κύριος τῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ. Ὁ πιστὸς προσανατολίζει τὴν ὑπαρξί του στὴν νέα πραγματικότητα, τὴν ὁποία ἐγκαινίασε ὁ ἀναστάς Κύριος. Μαζὶ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν ψάλλει: «Θανάτου ἐορτάζομεν νέκρωσιν, ἄδου τὴν καθάραισιν, ἄλλης βιοτῆς, τῆς αἰώνιου, ἀπαρχίν· καὶ σκιρτῶντες ὑμνοῦμεν τὸν αἴτιον, τὸν μόνον εὐλογητὸν τῶν πατέρων Θεὸν καὶ ὑπερένδοξον»¹⁷.

Τὴν πίστι στὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ δὲν τὴν δέχονται ὅλοι: «οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις»¹⁸. Οὔτε, ὅμως, αὐτὴ ἡ πίστις ἐξαναγκάζεται ἀπὸ ἱστορικὲς ἀναγκαιότητες: «ἡ πραγματικότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν πίστη τῆς χριστιανικῆς κοινότητας, καὶ πὼς ἔξω ἀπὸ αὐτὴν τὴν κοινότητα, πρόκειται γιὰ μιὰ ἱστορικὴ πραγματικότητα ἐλάχιστα ἀντιληπτή. Κανένα εἶδος ἱστορικῆς ἀναγκαιότητας δὲ μπορεῖ νὰ βιάσει τὴν πίστη»¹⁹. Ἡ πίστις δὲν ἀπαιτεῖ λογικὲς ἀποδείξεις, τίς ὑπερβαίνει: «τό γε ἀπλοῦν τῆς πίστεως ἰσχυρότερον ἔστω τῶν λογικῶν ἀποδείξεων»²⁰, μᾶς συμβουλεύει ὁ ἅγιος Βασίλειος. Οἱ μόνες προϋποθέσεις εἶναι «ἔσωτερικὲς προϋποθέσεις. Δύο εἶναι οἱ βασικὲς. Ἡ καθαρότης τῆς καρδιᾶς καὶ ἡ ἀπλότης τῆς διανοίας»²¹.

3. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου δεμέλιο τῆς πίστεως

Ἡ ἔννοια τῆς πίστεως εἶναι παρεξηγημένη ἀπὸ πολλοὺς ἀνθρώπους. Οἱ περισ-

17. Τροπάριον ζ' ὥδης Κανόνος Ἀναστάσεως.

18. Β' Θεσ. 3: 2.

19. Νικολάου Μπερντιάεφ, Ἀλήθεια καὶ Ἀποκάλυψη (Ἀθήνα: Δωδώνη, x.x.2), σ. 155.

20. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλίαι εἰς τὴν Ἐξαήμερον, Α' 10 (ΒΕΠ 51, 193).

21. Γεωργίου Μελέτη, Γιατί δὲν εἶμαι ἄθεος (Ἀθήνα: Ζωή,), σ. 159.

σότεροι θεωρούν ως πίστι την ανεξέταστο παραδοχή κάποιων ιδεών - ἀληθειών, τις όποιες αξιωματικώς δέχεται ο άνθρωπος. Μία τέτοια, όμως, «πίστις» πόρρω απέχει από την ἀληθινή χριστιανική πίστι.

Ἡ χριστιανική πίστις εἶναι διφυής· κατά πρῶτον εἶναι μία σχέση ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τὸν Τριαδικὸ Θεό. Κατὰ δεύτερον εἶναι ἡ ἀποδοχή τῶν ἀληθειῶν (ἠθικῶν καὶ δογματικῶν) τοῦ Χριστοῦ. «Ὁρθόδοξος πίστις εἶναι ἡ σὺν τῇ ἀποδοχῇ τοῦ ὅλου περιεχομένου τῶν ἀποκεκαλυμμένων θείων ἀληθειῶν ὀλοκληρωτικὴ ἀφοσίωσις καὶ προσφορὰ τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ πρὸς τὸν Κύριον, τὸν ἀγαπῶντα καὶ περιβάλλοντα διὰ τῆς ἀγάπης - χάριτος Του πάντα ἄνθρωπον»²². Τὸ νὰ ἀσπάζεται κάποιος, θεωρητικῶς, τις ἀλήθειες τοῦ Χριστοῦ δὲν τὸν καθιστᾷ αὐτομάτως καὶ πιστὸ χριστιανό. Κατὰ τὴν ρῆσιν τοῦ ἁγίου Ἰακώβου «καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσι καὶ φρίσσουσι»²³, αὐτὴν τὴν ψιλὴν πίστιν (δηλ. τὴν ἀποδοχὴ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ) τὴν ἔχουν ἀκόμη καὶ οἱ δαίμονες, ἀλλὰ μπορούμε νὰ τοὺς χαρακτηρίσωμε ὡς πιστοὺς στὸν Θεό; Βεβαίως, ὄχι. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅποιος δέχεται ἀπλῶς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν χαρακτηρίζεται αὐτομάτως ὡς πιστὸς χριστιανός.

Ἡ χριστιανική πίστις προϋποθέτει κάποια γνωρίσματα, κάποια χαρακτηριστικά, τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἱκανοποιῆ ὁ ἐπιθυμῶν τὸν τίτλο τοῦ πιστοῦ. Τὰ κυριώτερα γνωρίσματα εἶναι ἡ ὑπακοὴ καὶ ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν δογμάτων τοῦ Κυρίου. Ὡς ἐντολὲς ἐννοοῦμε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου μας, ὅπως αὐτὸ ἐξεφράσθη ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ ἀπετυπώθη στὰ κείμενα τῆς Κ. Διαθήκης καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας μας. Οἱ ἐντολὲς ἀφοροῦν τὸν πρακτικὸ βίον

τοῦ χριστιανοῦ, τὴν ἠθικὴν του ζωὴν, καὶ εἶναι ὁδηγίες γιὰ τὴν ἀπόκτησιν καὶ διατήρησιν τῆς θείας ζωῆς ἐντὸς ἡμῶν. Δὲν δεσμεύουν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου (οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις...), ἀλλὰ τὸναντίον τὴν καθιστοῦν ἀπεριόριστο, ἀφοῦ ἀπεγκλωβίζουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῶν παθῶν. Ὁ πιστός, τηρῶν τις ἐντολὲς τοῦ Κυρίου, ἀπελευθερώνεται ἀπὸ κάθε φυσικὴ δέσμευσι καὶ γεύεται τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δόξαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἐντολὲς δεικνύουν τὰ μέτρα ἀγιότητος, στὰ ὅποια μπορεῖ νὰ φθάσῃ κάθε ἀγωνιζόμενος πιστός

Ὡς ἐντολὲς ἐννοοῦμε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου μας, ὅπως αὐτὸ ἐξεφράσθη ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ ἀπετυπώθη στὰ κείμενα τῆς Κ. Διαθήκης καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας μας.

μὲ τὴν βοήθειαν, ἐμπνευσι καὶ συνδρομῇ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὰ δόγματα ἀφοροῦν τις θεωρητικὲς ἀλήθειες - διδασκαλίαι τοῦ Κυρίου μας. Εἶναι οἱ θεῖαι ἀποκαλύψεις, τις ὅποιες ἔκανε ὁ Κύριος στοὺς ἁγίους Ἀποστόλους καὶ τοὺς διέταξε νὰ κηρύξουν σὲ ὅλον τὸν κόσμον. Δὲν εἶναι ἀνθρώπινες ἐπινοήσεις καὶ κατασκευάσματα, ὅπως κάποιοι ὑποστηρίζουν, διότι δὲν μπορούσαν ἄνθρωποι νὰ τὰ ἐπινοήσουν. (Π.χ. τὸ τριαδικὸ δόγμα ἢ τὸ χριστολογικόν· ἐὰν δὲν μᾶς τὰ ἀπεκάλυπτε ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς δὲν θὰ μπορούσε κάποιος ἄνθρωπος νὰ τὰ ἐπινοήσῃ, γι' αὐτὸ καὶ οὐδέποτε φιλόσοφος ἢ ἰδρυτὴς θρησκείας ἐδίδαξε κάτι παρόμοιο). Οἱ ἐντολὲς καὶ τὰ δόγματα ἀποτελοῦν τὸ θεωρητικὸν ὑπόβαθρον τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ζωῆς. Ὁ χριστιανός

22. Νικολάου Μπισσοπούλου, Γενικὰ εἰσαγωγικὰ εἰς τὴν ὀρθόδοξον δογματικὴν καὶ ἠθικὴν θεολογίαν (Ἀθῆναι 1994), σ. 9.

23. Ἰακ. 2: 19.

πιστεύει καὶ ζεῖ μὲ βάσι τὶς θεῖες ἐντολές καὶ τὰ θεῖα δόγματα. Ὅχι ὅπως ἕκαστος θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ μὲ βάσι τὶς ἀλήθειες τοῦ Χριστοῦ (ἠθικὲς καὶ δογματικὲς). Γι' αὐτὸ καὶ πλανῶνται ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι εἶναι «πιστοὶ» μὲ τὰ δικά τους κριτήρια (δηλ. μακρὰ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἐκτὸς τῆς λατρείας, ἐκτὸς τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, ζῶντες

Οἱ ἐντολὲς ἀφοροῦν τὸν πρακτικὸ βίον τοῦ χριστιανοῦ, τὴν ἠθικὴν του ζωὴν, καὶ εἶναι ὁδηγίαι γιὰ τὴν ἀπόκτησι καὶ διατήρησι τῆς θείας ζωῆς ἐντὸς ἡμῶν. Δὲν δεσμεύουν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου (οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις...), ἀλλὰ τούναντίον τὴν καθιστοῦν ἀπεριόριστο, ἀφοῦ ἀπεγκλωβίζουν τὸν ἀνθρώπο ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῶν παθῶν.

ὡς αὐτοὶ θέλουν, αὐτοποιοιμαινόμενοι!). Ὁ πιστός, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ὑπακούει στὰ δόγματα τοῦ Χριστοῦ καὶ τηρεῖ τὶς ἐντολές Του, ὅπως αὐτὰ καὶ αὐτὲς διατηροῦνται στὴν Ἐκκλησία, ζεῖ συνδεδεμένος μὲ τοὺς ὑπολοίπους χριστιανούς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν Χριστῷ καὶ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι.

Οἱ χριστιανοί, οἱ ὅποιοι δὲν ἀφήνονται στὴν μεταμορφωτικὴ δύναμι τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ζοῦν ἡμιτελῆ ζωὴ· ἡ πίστις τους εἶναι ἀναιμικὴ καὶ ἀτροφικὴ. Στὴν πρώτη δυσκολία θὰ τοὺς ἐγκαταλείψῃ. Γίνο-

νται ὀλιγόπιστοι καὶ ἐνίοτε ἄπιστοι. Σημειῶνει σχετικῶς ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλβανίας Ἀναστάσιος: «*Συχνὰ συμπεριφερόμαστε ὡς ἂν μὴ σταυρώθηκε καὶ ἀναστήθηκε γιὰ μᾶς ὁ Χριστός· ὡς ἂν πρόκειται γιὰ κάτι ποὺ δὲν σχετίζεται μὲ τὴν καθημερινότητά μας, τὰ λάθη, τὶς προδοσίες, τὶς ἀποτυχίες, τὶς προσδοκίες μας. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι εὐαίσθητοι, ποὺ συνοδεύουν τὸν Χριστὸ μέχρι τὴ Σταύρωσή Του. Στέκονται μὲ σεβασμὸ ἐμπρὸς στὸν ἥρωα, τὸν φίλο τῶν πονεμένων καὶ φτωχῶν, τὸ θῦμα τῶν ἀνόμων καὶ πονηρῶν. Σταματοῦν ὅμως ἐκεῖ. Συγκινοῦνται ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ Ἰησοῦς ξεσκέπασε τοὺς διεφθαρμένους, τοὺς ὑποκριτές. Ἀλλὰ περιορίζονται σ' αὐτὸ. Δυσκολεύονται νὰ κάνουν τὸ ἐπόμενο βῆμα. Ἀδυνατοῦν νὰ Τὸν δοῦν ὡς τὸν Κύριο τῆς ζωῆς, ὡς τὸν Ἀναστάντα ποὺ ἄνοιξε θύρα ἐλπίδας στὸ ἀδιέξοδο τοῦ θανάτου, ποὺ ἔδωσε νόημα στὴ ζωὴ»²⁴. Ἡ ἀπιστία ἀρνεῖται ἀκριβῶς τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ. Ἐνα ἀπλὸ ἱστορικὸ Ἰησοῦ, δημιουργημένο «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» μας μπορούμε νὰ τὸν δεχθοῦμε χωρὶς νὰ ἀλλάξωμε τὴν ζωὴ μας. Τὸν Ἀναστάντα, ὅμως, Ἰησοῦ, ἐὰν τὸν δεχθοῦμε καὶ τὸν πιστέψωμε, τότε πρέπει νὰ προσαρμόσωμε τὴν ζωὴ μας στὴν πραγματικότητα τῆς Ἀναστάσεώς Του. Βεβαίως, ἡ πίστις παραμένει πάντοτε στὴν διακριτικὴ εὐχέρεια τοῦ ἀνθρώπου: «Ὁ Θεὸς ... δὲν ἐπιβάλλει τὴν ἀναγνώρισι τῆς παρουσίας του. Ἡ ἀποδοχὴ ἢ ἡ ἀπόρριψι τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ παραμένει στὴ διάθεση τοῦ ἀνθρώπου ὡς δυνατότητα ἐλευθερίας»²⁵.*

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ χριστιανικὴ πίστις βιώνεται ὡς ἀναστάσιμος (καινὴ) ζωὴ. Ἡ πίστις, θεμελιωμένη στὸ ὑπερφυσικὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως, γίνεται ἀπαρχὴ νέας καινῆς βιωτῆς γιὰ τοὺς χριστιανούς. Ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν²⁶, μᾶς διδάσκει ὁ ἅγιος Παῦλος. Οἱ πιστοὶ ζοῦν, πλέον, ἀνακαινι-

24. Ἀναστασίου (Γιαννουλάτου), *Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτὸς* (Ἀθήνα: Μαΐστρος, 2007), σ. 153-154.

25. Γεωργίου Μαντζαρίδη, *Χριστιανικὴ Ἠθικὴ* (Θεσσαλονίκη: Πουρναρᾶς, 1991³), σ. 180.

26. Ρωμ. 6: 4.

σμένοι ως πρὸς τὴν φύσιν τους, μετὰ τὸ ἅγιον Βάπτισμα καὶ τὸν συνεχῆ ἐγκεντρισμὸν τους στὸ Σῶμα τοῦ ζῶντος Χριστοῦ, δηλ. τὴν Ἐκκλησίαν, μετὰ τὴν μυστηριακὴ καὶ ἀσκητικὴ τους ζωὴν.

Πλανῶνται ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι εἶναι «πιστοὶ» μετὰ τὰ δικά τους κριτήρια (δηλ. μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐκτὸς τῆς λατρείας, ἐκτὸς τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, ζῶντες ὡς αὐτοὶ θέλουν, αὐτοποιμαινόμενοι!).

Καρπὸς τῆς πίστεως στὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ὑπέρβασις πάσης ἀντιξοότητος καὶ παντὸς ἐμποδίου. Ὁ πιστὸς χριστιανὸς ἀντιμετωπίζει ὅλα τὰ ἐμπόδια καὶ τὶς δυσκολίες τῆς ζωῆς του μέσα στὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν πτοεῖται, δὲν ἀπογοπεύεται, δὲν ὀλιγοπιστεῖ, ἀλλὰ προσδοκᾷ τὴν ἀνάστασιν μετὰ τὴν ὀδύνη, τὴν λύτρωσιν μετὰ τὴν περιπέτεια, τὴν καρποφορίαν μετὰ τὴν περίοδο τοῦ χειμῶνος. «Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσῶν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει»²⁷. Γνωρίζει ὅτι ὅπως στὴν περίπτωσιν τοῦ Κυρίου ἡ Σταύρωσις δὲν ὑπῆρξε τὸ τέλος, ἀλλὰ τὸ μέσον γιὰ τὴν τελικὴν Ἀνάστασιν, ἔτσι καὶ οἱ δοκιμασίαι τῆς ζωῆς μᾶς ὀδηγοῦν σὲ μία ἀκατανόητο ἐκ τῶν προτέρων τελείωσιν τῆς ὑπάρξεώς μας. Αὐτὰ γίνονται ἀποδεκτὰ καὶ κατορθωτὰ μόνον διὰ τῆς πίστεως, ὅπως τόσο γλαφυρὰ περιγράφεται στὸ 11^ο κεφάλαιον τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς ὅπου διαβάζομε ὅτι οἱ πιστοὶ «διὰ

πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιών, ἔφραξαν στόματα λεόντων, ἔσβησαν δύνάμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγεννήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων...»²⁸.

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ προσανατολίζει τὸν πιστὸ ἄνθρωπον εἰς τὴν μίμησιν τῆς πίστεως καὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ διακριτικὸ γνῶρισμα τοῦ πιστοῦ ἀπὸ τὸν ἄπιστο ἄνθρωπον.

4. Ἐπίλογος

Τὸ Πάσχα, δηλαδὴ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, εἶναι μία χριστιανικὴ ἑορτή. Ἀφορᾷ, ὅπως εἶδαμε, τοὺς πιστοὺς χριστιανούς. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ὕμνογράφος τονίζει μετὰ ἔμφασιν σὲ ἕνα τροπάριον: «... πάσχα τῶν πιστῶν ... πάσχα πάντας ἀγιάζον πιστούς». Ἡ ἀναστάσιμος περίοδος τὴν ὁποία διανύομε μᾶς προσκαλεῖ σὲ μία βίωσιν τοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου μας καὶ σὲ μία ἀναβίωσιν, αὐξήσει καὶ τόνωσιν τῆς πίστεώς μας στὴν λυτρωτικὴ καὶ σωτηριώδη σημασία αὐτῆς τῆς Ἀναστάσεως γιὰ τὴν ζωὴν μας.

Καὶ ἄς μὴ ξεχνᾶμε ὅτι: «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐπιμένει νὰ γιορτάζει τὴν Ἀνάστασιν κάθε Κυριακῇ, στὸ ξεκίνημα τῆς ἑβδομάδος. Καὶ οἱ πιστοὶ τὴ βιώνουν σὲ κάθε θεία Λειτουργία. Ἔτσι, προεκτείνεται σὲ ὅλο τὸ ἔτος, γιὰ νὰ πληρώσῃ τὸν χρόνον. Τὸ 'νῦν', τὸ τώρα, τὴν κάθε στιγμὴν. Καὶ τὶς ὥρας τῆς ἐπιτυχίας ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποτυχίας· τῆς χαρᾶς ἢ τοῦ πόνου· τῆς νίκης ἢ τῆς κάμψεως. Τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρά, τὶς σκέψεις, τὰ σχέδια, τὰ καθήκοντα καὶ τὶς δυσκολίες μας. Ἐνα 'νῦν' ποὺ προεκτείνεται στὸ 'αἰεὶ'²⁹.

28. Ἐβρ. 11: 33-34.

29. Ἀναστασίου (Γιαννουλάτου), *Νῦν πάντα πεπλήρωται φῶς* (Ἀθήνα: Μαῖστρος, 2007), σ. 9-10.

27. Ἰω. 12: 24.

ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Κακαβούλη,
Καθηγητῆ Πανεπιστημίου

Εἰσαγωγή

Ἡ λέξη «**προσδοκία**», ὡς ψυχολογική ἔννοια, σημαίνει τή στάση ἀναμονῆς μέ ἔντονο ἐνδιαφέρον γιά κάτι πού εἶναι συνήθως σχετικά ὀρισμένο, ἀλλά καί ἀκαθόριστο. Οἱ προσδοκίες ἀναφέρονται κυρίως στά πρόσωπα καί στούς ρόλους πού ἀναλαμβάνουν στήν πορεία τῆς ζωῆς τους, ἀλλά καί τίς σχέσεις τους μέ ἄλλα πρόσωπα, τά ὁποῖα ἐπηρεάζουν καί ἀπό τά ὁποῖα ἐπηρεάζονται. Ἐχουν συνήθως ἀμοιβαῖο χαρακτήρα. Ἐκεῖνοι πού ἔχουν προσδοκίες ἀπό ἄλλα πρόσωπα εἶναι οἱ ἴδιοι ἀπό τοὺς ὁποῖους ἔχουν προσδοκίες καί τά πρόσωπα αὐτά.

Ἔτσι προσδοκίες ἔχουν ἀπό τοὺς πολιτικούς οἱ πολῖτες καί ἀντίστροφα, ἀπό τοὺς κληρικούς οἱ πιστοί καί ἀντίστροφα, ἀπό τοὺς γονεῖς τά παιδιά καί ἀντίστροφα, ἀπό τοὺς μαθητές οἱ ἐκπαιδευτικοί καί ἀντίστροφα, ἀπό τοὺς δασκάλους οἱ γονεῖς καί ἀντίστροφα.

Οἱ προσδοκίες προσδιορίζονται ἀπό τοὺς ἴδιους τοὺς ρόλους, ἀλλά καί ἀπό καθιερωμένους γραπτούς ἢ ἄγραφους κανόνες λειτουργίας τῶν ρόλων. Ἀποτελοῦν συνήθως κίνητρα ἐπαγρύπνησης ἑνός προσώπου γιά τὸ ρόλο του καί διαρκοῦς βελτίωσης τῆς εἰκόνας του πρὸς τοὺς ἄλλους, μέσα στά πλαίσια τοῦ φαινομένου τῆς ψυχολογικῆς ἀλληλοσύνδεσης καί ἀλληλεπίδρασης μεταξύ τῶν προσώπων.

Εἶναι γνωστός ὁ ὅρος τῆς «αὐτοεκπληρούμενης προφητείας» γιά τίς περιπτώ-

σεις πού μία πρόβλεψη γιά ἓνα πρόσωπο ἢ κάποια προσδοκία ἀπὸ αὐτό ἐπηρεάζει σέ βαθμὸ πού ἐπαληθεύεται. Στὸ χῶρο τῆς ἐκπαίδευσης εἶναι γνωστό ἐπίσης τὸ πείραμα «ὁ Πυγμαλίων στὴ σχολικὴ τάξη», ὅπου οἱ προσδοκίες τῶν δασκάλων ἀπὸ τοὺς μαθητές τους ὡς πρὸς τὴν ἐπίδοσή τους ἐπηρέασε τόσο θετικά, ὥστε καί οἱ ἀδύνατοι μαθητές νά παρουσιάσουν ὑψηλὴ ἐπίδοση.

Προσδοκίες ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτικούς καί τοὺς μαθητές

Οἱ προσδοκίες ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτικούς ὄλων των βαθμίδων (ἀπὸ τὸ νηπιαγωγεῖο μέχρι τὸ πανεπιστήμιο) καί τοὺς μαθητές καί φοιτητές, ἐπίσης ὄλων τα βαθμίδων, γεννιῶνται στά πρόσωπα πού τοὺς περιβάλλουν καί ἐνδιαφέρονται ἄμεσα γι' αὐτούς. Προσδιορίζονται ἀρχικά ἀπὸ τὸ γενικὸ πλαίσιο λειτουργίας τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Ὡς κοινωνικός καί παιδευτικός θεσμός, τὸ σχολεῖο καί τὸ πανεπιστήμιο, ὀρίζουν καί τὸν ἠθικὸ καί πνευματικὸ τους χαρακτήρα καί κατ' ἐπέκταση τίς προσδοκίες ὀλόκληρης τῆς κοινωνίας ἀπὸ τά πρόσωπα πού μετέχουν στήν ὅλη διαδικασία τῆς λειτουργίας τους.

Οἱ προσδοκίες αὐτές προσδιορίζονται ἐπιπλέον καί ἀπὸ τὴν δεοντολογία καί τὸ ἔθιμικὸ καί νομικὸ πλαίσιο πού διέπουν τίς ὑποχρεώσεις καί τά καθήκοντα, τόσο τῶν ἐκπαιδευτικῶν ὅσο καί τῶν μαθητῶν καί φοιτητῶν. Οἱ προσδοκίες εἶναι πάντοτε ἓνα

ψυχικό γεγονός που άλλοτε προβάλλεται με ποικίλους τρόπους, ήπιους ή έντονους, και άλλοτε παραμένει άπλω εσωτερική κατάσταση. Σε κάθε περίπτωση διαμορφώνουν κριτήρια αξιολόγησης προσώπων. Έτσι η λέξη «προσδοκία» χρησιμοποιείται και έδω ως κάτι που έχει συγχρόνως και συγκεκριμένη θεμελίωση, αλλά είναι συγχρόνως και μία προσωπική στάση εκτίμησης των προσώπων.

Προσδοκίες από τους εκπαιδευτικούς

Η προσωπικότητα και τό έργο του εκπαιδευτικού προσδιορίζεται έν πολλοίς από τό λειτουργήμα, τό οποίο αναλαμβάνει μέ τόν διορισμό του στην εκπαίδευση. Ως πρόσωπο και ως έπιστήμων δημιουργεί απαιτήσεις και προσδοκίες για άρτιωμένη ανάπτυξη, ψυχοσωματική υγεία, ψυχολογική ώριμότητα, άκέραιο ήθος, έπιστημονική συγκρότηση και διδακτική ικανότητα. Ός λειτουργός της παιδείας οί προσδοκίες στρέφονται στην ευθύνη του για τήν πιστή τήρηση των καθημερινών καθηκόντων του στό σχολείο, για τήν καλή προετοιμασία του για τό μάθημα, για τήν ολοκλήρωση της διδασκαλίας του άντικειμένου του, για τή συμμετοχή του στις εκπληρώσεις της σχολικής ζωής, για τό ζήλο και τή τήν καλή του διάθεση μέσα στην σχολική κοινότητα. Και έπιπλέον και κυρίως για τή φιλική, γόνιμη και παιδαγωγική σχέση μέ τους μαθητές του και τήν αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας και άγωγής του σέ αυτούς.

Οί προσδοκίες αυτές κατά κανόνα προέρχονται ή πρέπει νά προέρχονται άρχικά από τά πρόσωπα που μετέχουν ή είναι υπεύθυνα για τήν όργάνωση και λειτουργία της παιδείας, από τόν ύπουργό και τό προσωπικό του Έπιχειρήματος μέχρι και όλα τά διοικητικά και συμβουλευτικά στελέχη της εκπαίδευσης. Προέρχονται ή πρέπει νά προέρχονται άκόμη και από τους άλλους πολιτειακούς και πνευ-

ματικούς θεσμούς και τά μέλη τους, όπως τό κράτος, τους πολιτικούς, τήν Έκκλησία, τή Δικαιοσύνη και γενικά από κάθε πολίτη ευαισθητοποιημένο στό θέματα της παιδείας.

Οί πιο σημαντικές ομάδες είναι οί μαθητές και οί γονείς τους. Οί προσδοκίες τόσο των μαθητών όσο και των γονέων τους, έχουν περισσότερη άμεσότητα. Είναι οί ίδιες γενικές προσδοκίες, αλλά και οί ιδιαίτερες προσδοκίες ενός συγκεκριμένου μαθητή ή γονέα προς ένα συγκεκριμένο εκπαιδευτικό.

Έιδιαίτερη σημασία έχουν οί προσδοκίες των μαθητών από τους δασκάλους τους. Περιμένουν σαφήνεια στην διδασκαλία, βοήθεια για άφομοίωση γνώσεων, καλή όργάνωση της σχολικής τάξης, άγάπη και ένδιαφέρον για τόν καθένα χωριστά, δίκαιη αξιολόγηση, άμεροληψία και ευθύτητα.

Έιδιαίτερη σημασία έχουν οί προσδοκίες των μαθητών από τους δασκάλους τους. Περιμένουν σαφήνεια στην διδασκαλία, βοήθεια για άφομοίωση γνώσεων, καλή όργάνωση της σχολικής τάξης, άγάπη και ένδιαφέρον για τόν καθένα χωριστά, δίκαιη αξιολόγηση, άμεροληψία και ευθύτητα, ήρεμο και ένθουσιαστικό κλίμα, έμβάθυνση στην γνώση, πνευματική και άξιολογική καλλιέργεια, ένίσχυση στις προσπάθειές τους για μάθηση και πρόοδο. Άπεχθάνονται τίς σωματικές ή άλλες σκληρές τιμωρίες και τους ύποτιμητικούς χαρακτηρισμούς, τά ξεσπάσματα όργής και τίς φωνασκίες. Έιδιες είναι ή πρέπει νά

είναι και οι προσδοκίες των γονέων από τους δασκάλους των παιδιών τους.

Δέν είναι σίγουρο, ωστόσο, αν οι προσδοκίες από τους εκπαιδευτικούς όλων των μαθητών και όλων των γονέων κινούνται μέσα σε αντικειμενικά και δεοντολογικά κριτήρια ή κινούνται από προσωπικές αντιλήψεις και προτιμήσεις. Για παράδειγμα, ένας μαθητής μπορεί να μην εύνοει την ύπαρξη πειθαρχίας στην τάξη ή την απαίτηση από το δάσκαλο να ελέγχει τις εργασίες των μαθητών. Ή, ένας γονέας μπορεί να μην είναι ικανοποιημένος με την αντικειμενική βαθμολόγηση των μαθητών από το δάσκαλο, αλλά να απαιτεί μια μεροληπτική βαθμολογία υπέρ του παιδιού του.

Προσδοκίες από τους μαθητές

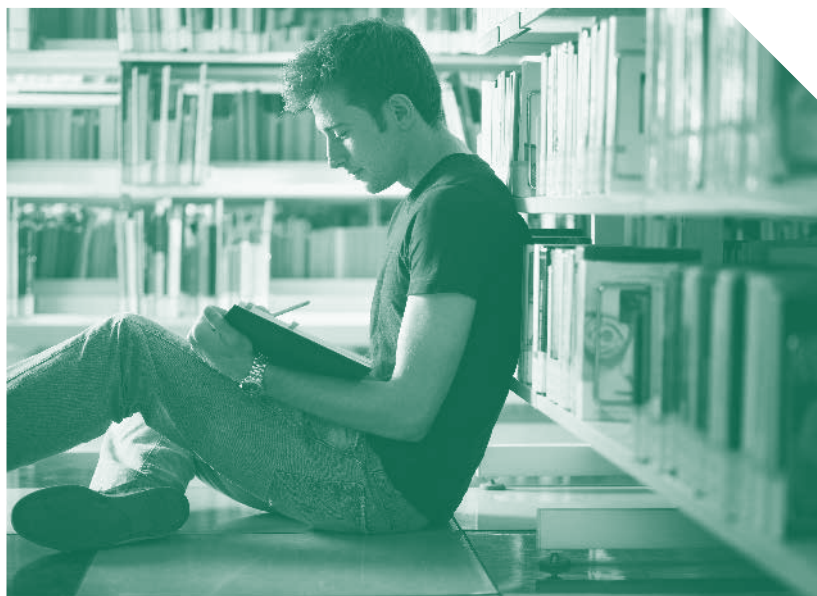
Στό ίδιο εκπαιδευτικό πλαίσιο τοποθετούνται και οι προσδοκίες από τους μαθητές. Έχει καθιερωθεί ή υποχρέωση της πολιτείας να διατηρεί και να λειτουργεί ένα πλήρες εκπαιδευτικό σύστημα με κλιμακωτές βαθμίδες τό νηπιαγωγείο, τό δημοτικό σχολείο,

Είναι γνωστό τό πείραμα «ό Πυγμαλίων στή σχολική τάξη», όπου οι προσδοκίες των δασκάλων από τους μαθητές τους ως προς τήν επίδοσή τους επηρέασε τόσο θετικά, ώστε και οι αδύνατοι μαθητές νά παρουσιάσουν ύψηλή επίδοση.

τό γυμνάσιο, τό λύκειο και τά ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Νά διαθέτει τις δαπάνες για τήν κατασκευή σχολικών κτιρίων και για τήν ύλικοτεχνική υποδομή και λειτουργία των σχολείων, νά καταρτίζει τά εκπαιδευτικά προγράμματα, νά χορηγεί δωρεάν τά σχολικά βιβλία και πανεπιστημιακά συγγράμματα, νά καταρτίζει επιστημονικά και νά μορφώνει παιδαγωγικά τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων και όλων των ειδικοτήτων και γενικά νά εξασφαλί-

ζει τήν όμαλή και αποδοτική λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος από κάθε πλευρά.

Και όλα αυτά χάριν των παιδιών από τήν προσχολική τους ηλικία, μέ σκοπό και στόχο νά ολοκληρώσουν τή γενική υποχρεωτική τους μόρφωση και νά προχωρήσουν σε περαιτέρω σπου-

δές καί ειδικεύσεις καί τήν εἴσοδό τους στό χώρο τῆς ἐργασίας. Οἱ ρυθμίσεις αὐτές ὄχι μόνο ἱκανοποιοῦν τίς ἀνάγκες τῶν μαθητῶν γιά καλή ψυχοσωματική ἀνάπτυξη, γιά μάθηση καί μόρφωση, γιά ἐπιστημονική συγκρότηση καί εἰδίκευση, ἀλλά συγχρόνως ἐπιτυγχάνουν καί τήν πνευματική καλλιέργεια καί τήν πολιτιστική ἀνοδο τῆς εὐρύτερης κοινωνίας.

Μπροστά σε αὐτές τίς παροχές τῆς πολιτείας, οἱ ὁποῖες τελικά εἶναι παροχές τοῦ φορολογούμενου ἕλληνα πολίτη, προβάλλονται ἀπαιτήσεις καί προσδοκίες ἀπό τούς μαθητές καί τούς φοιτητές. Οἱ προσδοκίες προβάλλονται ἀπό τήν πλευρά τῆς κοινωνίας, τῆς πολιτείας, τῶν ἐκπαιδευτικῶν καί τῶν γονέων, πρὸς τούς μαθητές καί τούς φοιτητές καί ἀναμένεται νά δείξουν διάθεση, θέληση καί προσπάθεια, ὥστε νά ἀξιοποιήσουν κατά τό δυνατόν τίς ἐκπαιδευτικές παροχές. Καί εἶναι μέσα στίς ἀπαιτήσεις τῆς μόρφωσής τους νά συνειδητοποιοῦν τήν ἀξία καί τή σημασία τῶν ἐκπαιδευτικῶν παροχῶν, ἀλλά καί νά καλλιεργοῦν τήν εὐθύνη τους νά ἀνταποκρίνονται στίς προσδοκίες ὧσων τίς παρέχουν.

Ἰδιαίτερη σημασία ἔχουν οἱ προσδοκίες τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀπό τούς μαθητές τους καί οἱ προσδοκίες τῶν γονέων ἀπό παιδιά τους, λόγω τῆς ἀμεσης καί δυνατῆς σχέσης πού ὑπάρχει καί στίς δύο αὐτές περιπτώσεις.

Λειτουργία τῶν προσδοκιῶν στή βελτίωση τῆς ἀποδοτικότητας ἐκπαιδευτικῶν καί μαθητῶν

Ἡ συνειδητοποίηση ἀπό τήν πλευρά τῶν ἐκπαιδευτικῶν ὧσων οἱ ἄλλοι προσδοκοῦν ἀπό αὐτούς, πιθανόν νά βαραίνει τό φορτίο τῆς ἀποστολῆς καί τῆς εὐθύνης τους, λειτουργεῖ ὅμως καί ὡς κίνητρο διαμόρφωσης τῆς ἐκπαιδευτικῆς αὐτοσυνειδησίας καί τοῦ φιλότιμου νά μὴν ἐκτίθενται στούς σημαντικούς ἄλλους μέ τίς παραλείψεις τους. Σέ κάθε περίπτωση λειτουργεῖ βελτιωτικά

τοῦ ὅλου ἔργου καί τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἐκπαιδευτικῶν, οἱ προσδοκίες τῶν ἄλλων γίνονται προσδοκίες τῶν ἴδιων ἀπό τόν ἑαυτό τους, ἐκτός ἀπό τίς περιπτώσεις πού ὑπάρχει ἐνσυνείδητη καί κυνική ἀδιαφορία γιά τή γνώμη τῶν ἄλλων.

Ἡ συνειδητοποίηση ἀπό ὅλους τοῦ ἔργου πού ἐπιτελεῖ ὁ ἐκπαιδευτικός, τῶν δυσκολιῶν πού ἀντιμετωπίζει, τῶν ἰδιαίτερων συνθηκῶν στίς ὁποῖες ἐργάζεται καί τῶν ὀρίων τῶν ψυχοσωματικῶν δυνατοτήτων του, θά

Ἰδιαίτερη σημασία ἔχουν οἱ προσδοκίες τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀπό τούς μαθητές τους καί οἱ προσδοκίες τῶν γονέων ἀπό παιδιά τους, λόγω τῆς ἀμεσης καί δυνατῆς σχέσης πού ὑπάρχει καί στίς δύο αὐτές περιπτώσεις.

πρέπει νά ὀδηγεῖ σέ λογικές καί ἀνάλογες ἀπαιτήσεις καί προσδοκίες ἀπό αὐτόν.

Ἐπίσης ἡ συνειδητοποίηση ἀπό τήν πλευρά τῶν μαθητῶν καί τῶν φοιτητῶν ὧσων οἱ ἄλλοι προσδοκοῦν ἀπό αὐτούς, πιθανόν νά βαραίνει τήν εὐθύνη τῶν ὑποχρεώσεών τους, λειτουργεῖ ὅμως καί ὡς βασικό κίνητρο νά καταβάλλουν προσπάθεια καί νά διαθέτουν ὅλες τους τίς δυνάμεις καί δυνατότητες νά ἀνταποκρίνονται στίς ἀπαιτήσεις τῆς ἐκπαίδευσής τους.

Καί ἐδῶ χρειάζεται προσοχή, ὥστε οἱ προσδοκίες ἀπό τήν πλευρά κυρίως τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀλλά καί τῶν γονέων τῶν μαθητῶν, νά εἶναι ἀντίστοιχες καί ἀνάλογες μέ τίς δυνατότητες πού ὁ καθένας διαθέτει καί βέβαια λαμβάνοντας ὑπόψη τήν προσπάθεια πού καταβάλλει γιά τήν ἐπίδοση καί τή μόρφωσή του.

ΟΙ ΕΜΦΥΛΕΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ, Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΚΑΙ Η ΑΓΩΓΗ

Τοῦ κ. Ἰωάννη Μαρκότση, Θεολόγου

Ὅπως εἶχαμε στό προηγούμενο τεῦχος (No 620) ἀναγράψει, τό περιοδικό μας θά ἐπανήρχετο γιά μιὰ πλήρη κατά τό δυνατόν τοποθέτηση καί κρίση, στό θέμα τῆς θεματικῆς ἐβδομάδας πού γιά πρώτη φορά πραγματοποιεῖται στά Γυμνάσια τό τρέχον σχολικό ἔτος, σύμφωνα μέ τήν ὑπ' ἀρ. Φ. 20.1/220482/Δ2/23-12-2016 Ὑ.Α. τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας, Ἐρευνας καί Ὀρθοσκευμάτων.

Ἀπό τήν κυκλοφορία τοῦ περιοδικοῦ μας μέχρι σήμερα, ἔχουν γραφεῖ πολλά καί ἔχουν εἰπωθεῖ πολλά. Ἴσως καμμιά ἄλλη ἀπόφαση δέν συνάντησε τόσο καθολική ἀντίδραση καί ἄρνηση. Μετρημένες στά δάχτυλα τῆς μιᾶς χειρός οἱ φωνές ὑποστήριξης τοῦ ἐγχειρήματος, προερχόμενες ἀπό γνωστούς χώρους. Λαμβανομένου δέ ὑπόψιν ὅτι ἐλάχιστα σχολεῖα –ἐξ ὧσων πληροφοροῦμαστε– ἐπέλεξαν τήν θεματική πού ἐπιγράφεται «Ἐμφυλες Ταυτότητες», ἡ ἀποδοκιμασία στήν ἐν λόγω ἐπιλογή τοῦ Ὑπ. Παιδείας λαμβάνει πανηγυρικό χαρακτήρα.

Εἶχαμε ἐπίσης ἐπισημάνει τό βεβιασμένον τοῦ πράγματος, καθώς ἀπόφαση τοῦ Ι.Ε.Π. τῆς 3ης Νοεμβρίου τοῦ τρέχοντος σχολικοῦ ἔτους 2016-2017, ἀπεστάλη μέ ὑπουργική ἀπόφαση μέσα στίς διακοπές τῶν Χριστουγέννων – σημειώνουμε ὅτι τό ἔγγραφο φέρει ἀριθμό πρωτοκόλλου μέ ἡμερομηνία 23-12-2016! Ἀνάγκη λοιπόν νά προβοῦμε σέ περαιτέρω διερεύνηση καί κρίση.

Α. ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ

Ἡ ἐστίαση τῆς Θεματικῆς Ἐβδομάδος

(Θ.Ε.) στήν ἐντελλόμενη θεματική τῶν τριῶν ἀξόνων, θέτει εὐθύς ἀμέσως καίρια ἐρωτήματα.

α). Πῶς συνδέεται τό «Σῶμα καί Ταυτότητα» μέ τήν ὑπό διαμόρφωση σχέση προεφήβων καί ἐφήβων, σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τήν αὐτοεικόνα καί αυτοαντίληψή τους κ.λπ. (σελ. 1 τῆς Ὑ.Α.) μέ τήν διατροφή, τήν Ἀειφόρο Ἀνάπτυξη καί κυρίως τόν καθορισμό τοῦ φύλου; Ὑπάρχουν ἄραγε στό συρτάρι κάποιας ἀρμόδιας ὑπηρεσίας, πιστοποιημένες ἔρευνες πού δείχνουν ἐφήβους κ.λπ. νά ἀσφυκτιοῦν στό φύλο τους καί νά μὴν μποροῦν νά ἀντιμετωπίσουν τήν ἔμφυλη (!) ταυτότητά τους; Μέ πραγματική φιλομαθία καί ἐπιστημονική διάθεση καί ἐνδιαφέρον, θά ἐπιθυμοῦσαμε διακαῶς νά δημοσιευθεῖ ἔστω καί μία ἐξ αὐτῶν. Καί κυρίως μέ ποσοστά ἐπί τοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε νά δικαιολογεῖ τέτοια σπουδή καί πρωτοβουλία.

Προτρέχουμε ὁμως καί νομίζουμε ὅχι ἄδικα, ὅτι μερικοί πού ἀδιστάκτως, ἀναισχύντως καί ἀναιδῶς ἔχουν προσβάσεις σέ κέντρα λήψεως ἀποφάσεων, ἔχουν διαβάσει μόνο τά ἔργα καί τά ἡμερολόγια δύο-τριῶν ἐξ αὐτῶν τῶν «περιώνυμων» καί ἐξ αὐτῶν τῶν ἀναγνωσμάτων προβαίνουν σέ ἰσοπεδωτικές γενικεύσεις. Ἐπιβεβαιώνουν τρόπον τινά, τήν γνωστή ρήση τοῦ Ὡμαῖ τοῦ Ἀκινάτη «timeo hominem unius libri»¹ πού πρὸς «ἐκδίκηση» καί ἀποδοκιμασία τῶν εἰσηγητῶν, ἀπετέλεσε τό motto τῆς ἀφίσας πού κοσμεῖ ὅλες τίς Σχολικές Βιβλιοθῆκες τοῦ ΕΠΕΑΕΚ δηλαδή βιβλιοθῆκες πού τά χρήματα γιά τήν ἴδρυσή

1. Φοβοῦμαι τόν ἄνθρωπο τοῦ ἐνός βιβλίου.

καί λειτουργία τους χορηγήθηκαν από κονδύλια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ένωσης.

Βεβαίως στήν ἱστορία, κάποιοι ἐλάχιστοι, ἀσήμαντη κατά γενική ὁμολογία μειοψηφία, δέν κατάφεραν γιά λόγους πού δέν εἶναι τοῦ παρόντος, νά ἀποδεχτοῦν τό φύλο τους, τήν ταυτότητα *sexus*. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι δικαιολογεῖται ἡ πρωτοβουλία νά βυθιστεῖ στά σκοτεινά τοῦνελ τῆς ψυχολογικῆς ἀβύσσου αὐτῆς τῆς ὁμάδας ὅλη ἡ μαθητιῶσα νεολαία τῆς Ἑλλάδας.

β) Ἡ μεγαλόστομη διακήρυξη τῆς γ' θεματικῆς καί εἰδικά τῆς γ' περιπτώσεως αὐτῆς «Ἀποδομώντας τά ἔμφυλα στερεότυπα» τί ἀκριβῶς θέλει νά ἐπισημάνει;

Ἄλλά ἄς παρακάμψουμε γιά λίγο τό θέμα αὐτό.

• Μπορεῖ κάποιος παιδαγωγός νά μᾶς ἐξηγήσει μέ πειστική παιδαγωγικά ἐπιχειρηματολογία, τίνι τρόπῳ σέ μιᾶ ὁμάδα ἐφήβων 12-14 ἐτῶν θά γίνει ἀνάπτυξη τῶν σωματικῶν ἀλλαγῶν στήν ἐφηβεία; Εἶναι πεπειθισμένη μας ὅτι αὐτοί πού τό πρότειναν δέν ἔχουν μπεῖ σέ σχολική τάξη. Γιατί ἂν μιᾶ παράμετρος τοῦ *bullying* εἶναι ἡ σεξουαλική παρενόχληση καί τά χυδαῖα ὑπονοούμενα, καθώς καί ἄλλες ἀναφορές στόν εὐρύτερο γενετήσιο κύκλο, εὐκόλα μπορεῖ νά φανταστεῖ κανεῖς τό κλίμα μιᾶς μικτῆς τάξης πού συζητᾶ καί ἀναφέρεται στίς σωματικές ἀλλαγές κατά τήν ἐφηβεία καί τά παρεπόμενα. Φυσικά βέβαια, πρὸς ἄρσιν παρεξηγήσεων ἀπό μέρους καλοθελητῶν, δέν ὑποστηρίζει κανεῖς ὅτι τά παιδιά δέν πρέπει νά πληροφοροῦνται γιά τό σῶμα τους. Ἡ κοινωνία μας ὅμως ἔχει «ἐκπολιτιστεῖ» καί μορφωθεῖ πέραν τῶν ὄσων φαντάζονται οἱ εὐφάνταστοι εἰσηγητές τῆς θεματικῆς καί ἔτσι οἱ γονεῖς στήν ἀπόλυτη σχεδόν πλειοψηφία τους ἔχουν πληροφορηθεῖ καί συζητήσει καί ἐνημερώσει τά παιδιά τους –ἀγόρια καί κορίτσια– γιά τίς ἀλλαγές αὐτές. Οἱ κομίζοντες ὅμως «γλαῦκα εἰς Ἀθήνας» φαίνεται ὅτι ἔχουν χάσει κάποια ἐπεισόδια τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς προόδου.

• Ἐπίσης, δέν μποροῦμε νά κατανοήσουμε τήν ἐπιδίωξη ἰδεολογικῆς καθοδήγησής γιά γονεῖς καί ἐκπαιδευτικούς μέ θέμα «Ὀμοφοβία καί Τρανφοβία στήν κοινωνία καί τό Σχολεῖο».

Ποιό εἶναι τό «διά ταῦτα» τῆς ἐνότητάς αὐτῆς; Οὔτε ἡ ὁμάδα ΛΟΑΤ καί ILGA Europe (περί αὐτῶν βλέπε σχόλιο προηγούμενου τεύχους Νο 620, σελ. 2) πού ἀσχολεῖται μέ τά δικαιώματα τῶν ὁμόφυλων κ.ἄ. «ζευγαριῶν» δέν θά τολμοῦσε τόσο ἀδιάντροπα νά μαζέψει γονεῖς μαθητῶν ἐνός σχολείου γιά νά τους ἐνημερώσει. Ἄντ' αὐτοῦ ὅμως τό προτείνει τό Ὑπ. Παιδείας διά τοῦ Ι.Ε.Π. Καί παρ' ὅτι στήν πρώτη προσέγγιση δέν φαινόταν κάτι τέτοιο.

Ἄς ἐπανέλθουμε ὅμως στό εἰσαγωγικό θέμα γιά τήν «ἀποδόμηση τῶν ἔμφυλων στερεότυπων».

Πρὸς ἐπίρρωσιν τοῦ σκεπτικοῦ μας, διαβάζουμε στίς δηλώσεις τοῦ Ὑπουργοῦ στό Διαδίκτυο τήν ἐξῆς θέση: «*Τώρα τό ζήτημα τό ὁποῖο ἔχει κατά κάποιον τρόπο παρεξηγηθεῖ, δέν ἰσχύει (ἐνν. τίς ἔμφυλες ταυτότητες). Στά σχολεῖα θέλουμε νά συζητηθοῦν οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στά ἀγόρια καί τά κορίτσια, σιούς ἄνδρες καί τίς γυναῖκες, ἡ ἰσότητα τῶν φύλων*» (1-2-2017). Τό περιεργό εἶναι, ὅτι ἡ προηγούμενη πρόταση τῆς δήλωσής του –ὅπως τουλάχιστον δημοσιεύθηκε– ἀνέφερε ὅτι «*οἱ μαθητές μεταξύ ἄλλων θά ἐνημερωθοῦν τόσο γιά τήν ὁμοφυλοφιλία, ὅσο καί γιά ἄλλες καταστάσεις*» (ὀ.π.).

Καί λίγο ἀργότερα ὁ ἴδιος ὁ Ὑπουργός πρὸς τήν Ἐπιτροπή Οἰκονομικῶν τῆς Παιδείας γιά τή Θ.Ε. μεταξύ ἄλλων λέγει τά ἐξῆς πού ὄχι μόνο ξεπερνοῦν τήν δῆθεν δημοκρατική καί συλλογική διαδικασία, ὄχι μόνο κουρελιάζουν καί καταργοῦν τήν εὐθύνη τῶν γονιῶν γιά τό γνωστικό περιεχόμενο μαθημάτων πού μέχρι «*χθές*» θεωροῦσαν πῶς ἄπτονται δῆθεν τοῦ στενοῦ πυρήνα τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, ἀλλά εἰσάγουν μιᾶ «σοβιετικοῦ» τύπου ὀλοκληρωτική καθοριστικὴ ἀντίληψη. Διαβάσαμε: «*Ἡ Θ.Ε. εἶναι ...κάτι πού εἶναι ὑποχρεωτικό νά γίνει,*

ύποχρεωτικότητα...» Έχουμε εξαιρετικές ένδειξεις από εκπαιδευτικούς που τό έχουν πάρει στην πλάτη τους...». Δέν μᾶς λείει ὄμως πότε πρόλαβε τό Ὑπουργεῖο καί ἐνημερώθηκε γιά ὄλα αὐτά. Διότι παρ' ὅ,τι θέλει νά κρυφτεῖ πίσω ἀπό νεφελώδεις διατυπώσεις, τὰ γεγονότα τό ἐκθέτουν. Διότι ὅταν λέγονται αὐτά (πρίν τήν 9η Φεβρουαρίου), λόγω ἀντιδράσεων ἀπό φορεῖς (ΟΛΜΕ, γονεῖς, Ἐκκλησία, Συλλόγους κ.λπ.) τό Ὑπουργεῖο μετέθεσε τήν προθεσμία ὑποβολῆς προτάσεων ἕως τήν 20η Φεβρουαρίου. Ποῦ λοιπόν ἔχει τὰ ἀναφερόμενα δείγματα; Ποῦ βρῆκε τίς ἐνδείξεις; Ἀντιλαμβανόμαστε. Ἀπό ἐπισπεύδοντα κομματικά στελέχη. Ἀλλά ἔτσι θά πᾶμε μπροστά; Καί βέβαια δέν μᾶς λείει ἡ πολιτική ἡγεσία, οἱ ἐνδείξεις πού ἔχει γιά τούς σύγχρονους «προθύμους» σέ ποιά ἐνότια ἀφοροῦν; Ἄν πρόκειται δηλαδή γιά τίς Θ.Ε. πού ἀφοροῦν τῇ διατροφή καί τίς ἐξαρτήσεις. Ἡ βεβαιότητά μας ὅτι πρόκειται περὶ αὐτῶν ὀφείλεται στή σιγή καί στήν ἀποσιώπηση τοῦ θεματικού ἄξονα. Εἴμαστε περισσότερο ἀπό βέβαιοι ὅτι ἄν ἐπρόκειτο γιά τήν πολυσυζητημένη Θ.Ε. τῶν ἔμφυλων ταυτοτήτων, ὄχι μόνο ποσοστά σχολικῶν μονάδων ἀλλά καί ἐπώνυμες ἀναφορές-λίστες «ἡρώων προθύμων καί ἐπισπευδόντων» θά εἶχαν γίνεαι.

Ἐπιπλέον ὑπάρχει καί ἡ ἀπειλή τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας πρὸς τούς διαφωνοῦντες. Ἀντιγράψουμε: «Γι' αὐτό νά προσέξουν ὀρισμένοι νά μὴν ταυτιστοῦν μέ τίς ἀντιδράσεις τους μέ στρατόπεδα πού δέν θά ἤθελαν ποτέ οἱ ἴδιοι νά ἐμπλακοῦν». Τό μήνυμα εἶναι σαφές. Ἡ ΟΛΜΕ πού ἔχει πλειοψηφία ἀριστερῶν καί ἀριστεριστικῶν ὅπως ἀποκαλοῦνται ὀργανώσεων, νά προσέξει μὴ τυχόν καί ταυτιστεῖ μέ ἀπόψεις πού προέρχονται ἀπό τόν ἐκκλησιαστικό χώρο. Συνεπῶς, καί τό θέμα «φύλο» στήν νότια ἄκρη τῆς Εὐρώπης, ἔχει πλέον κομματικοποιηθεῖ.

Φαίνεται τέλος ὅτι ἡ πολιτική ἡγεσία τοῦ Ὑπουργείου βρίσκεται ἄλλοῦ. Ἀπό ποῦ ἄραγε ἀντλεῖ τήν ἄλλη βεβαιότητα ὅτι αὐτά εἶναι «θέματα πού ὄλη ἡ κοινωνία τά συζητᾶ,

τά ἀποδέχεται καί ἀποτελοῦν καθεστῶς σέ ὄλον τόν κόσμο»; Γι' αὐτό ἄλλωστε μερικοί πανηγυρίζουν καί βιάζονται καί πιέζουν γιά τήν τήρηση τῶν προθεσμιῶν δηλώνοντας ὅτι «τό Ὑπουργεῖο Παιδείας εἶναι ἀποφασισμένο νά εἰσάγει στά σχολεῖα τήν ἐνημέρωση γιά θέματα πού ἀφοροῦν σέ γκέι² καί ἔμφυλες καταστάσεις, στό πλαίσιο εἰδικά ἀφιερωμένης Θ.Ε.» (βλ. διαδίκτυο, 2, 3, καί 4/2/2017).

Β' ΓΕΝΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Τό ἐνδιαφέρον τοῦ Σχολείου νά εἶναι ἀνοικτό –σύμφωνα μέ τήν Παιδαγωγική Ἐπιστήμη– σέ ὄλους τούς ἐμπλεκόμενους στό ἔργο του, ἀναμφιβόλως περιλαμβάνει

2. Γνωρίζουμε ὅτι ἡ ἱστορία δέν γράφεται μέ τὰ «ἄν». Ἐπειδή ὄμως ἐδῶ δέν πρόκειται γιά ἱστορία ἀλλά γιά τρόπο ζωῆς, συμπεριφορᾶς καί ἀνθρωπίνων σχέσεων ΕΝΤΟΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ, θέτουμε ἕνα ἐρώτημα, ὅπως ἕνας ἐπιστήμων στό ἐργαστήριό τους ἢ στό γραφεῖο του διερωτᾶται, ὥστε νά ὀδηγηθεῖ σέ μιά εἰς βάθος μελέτη. Ἐστω λοιπόν μιά σχολική τάξη, 20-25 μαθητῶν στήν ὁποία ἔχει ἐπιλεγῆ ἡ Θ.Ε. «Ἐμφυλες Ταυτότητες». Στή διάρκεια τῶν δράσεων, συζητήσεων κ.λπ., ἀναφέρονται στό θέμα τῆς κατανόησης τοῦ «φύλου». Καί ἀφοῦ ἕνας μαθητής ἢ μαθήτρια ζητήσει τό λόγο ἀναφέρεται διεξοδικά στήν ἐπιθυμία του/της ἢ στήν ἐπιλογή του νά συνάπτει ὁμοφυλικές ἐρωτικές σχέσεις. Κανείς διδάσκων δέν πρόκειται νά προλάβει νά τόν/τήν διακόψει. Ἐρωτᾶται λοιπόν ἡ εἰσηγήτρια τοῦ θέματος ἐπιστημονική ὁμάδα: Εἶναι θέμα αὐτό πού θά περάσει ἀπαρατήρητο; Εἶναι θέμα πού οἱ ὑπόλοιποι μαθητές θά τό προσπεράσουν χωρίς τήν γνωστή καζούρα; Εἶναι θέμα πού δέν θά κάνει τόν κύκλο του στήν τοπική κοινωνία; Καί ἄκόμα ἐρωτᾶται: Εἶναι ἢ ὄχι τὰ θέματα αὐτά τοῦ στενοῦ χαρακτήρα τῆς προσωπικότητας καί κατά συνέπεια χαρακτηρίζονται ἀπό τό ἀπόρητο; Δέν τά λέμε ἐμεῖς. Οἱ «προοδευτικοί» ἀνά τόν πολιτισμένο κόσμο κίνησαν γῆ καί οὐρανό ὥστε τὰ κατ' αὐτούς ἀφορώντα τόν σεξουαλικό προσανατολισμό νά μὴν εἶναι κοινοποιοῖσιμα ἢ δημοσιεύσιμα. Εἶναι δέ χαρακτηριστική ἡ γνώμη τοῦ καθηγητῆ Ψυχολογίας στό Πανεπιστήμιο Κρήτης Ἀλεξ. Κακαβούλη, ὅτι «ἡ ἀναφορά θεμάτων ὁμοφυλοφιλίας στή σχολική αἴθουσα, εἶναι γενικά ἀντιπαιδαγωγική, γιατί γίνεται λόγος γιά ἀρνητικά συμπτώματα ἐνός σπάνιου βιολογικοῦ φαινομένου, αἰνίγματος κατὰ τήν ὁμολογία τῆς βιολογικῆς ἀνθρωπολογίας» (βλ. συνέντευξή του στόν ἰστότοπο τῆς «Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Δράσεως»).

καί τούς γονεῖς. Βεβαίως καί τήν τοπική κοινωνία. Γι' αὐτό ἐκ πρώτης ὄψεως ἀκούγεται λογικό νά θέλει τό σχολεῖο νά εὐαισθητοποιήσει τούς γονεῖς τῶν μαθητῶν του γιά φλέγοντα θέματα, στά ὁποῖα καί γιά τά ὁποῖα ἀπαιτεῖται διεξοδική μελέτη ἢ ὁποῖα θά εἶναι καί ἐπιστημονικά κατοχυρωμένη. Δέν εἶναι ὅλοι οἱ γονεῖς γνῶστες τῶν εἰδικῶν θεμάτων διατροφῆς καί τῶν θεμάτων ἀντιμετώπισης, πρόληψης καί διαχείρισης τῶν ἐξαρτήσεων καί χρήσης οὐσιῶν. Δέν μπορεῖ ὅμως νά ἰσχυριστεῖ κανεῖς τό ἴδιο καί γιά τά θέματα πού ἀπτονται τῆς Θ.Ε. τῶν «Ἐμφυλων ταυτοτήτων», διότι τά κοινῶς ἀποδεκτά στερεότυπα φύλου, δέν εἶναι ἐξαρτώμενα καί συναρτώμενα τῆς κάθε ἐποχῆς. Εἶναι διαχρονικά καί στήν οὐσία γιά τό λόγο αὐτό χαρακτηρίζονται στερεότυπα, διότι δέν εἶναι ὑποκείμενα σέ διάλογο τῆς ἐποχῆς τους καί ὑπό καθεστῶς ἀλλαγῆς κατά περίπτωσιν. Κατά συνέπεια, ἡ συζήτηση γιά τήν ἀποδοχή τοῦ ἰσότημου «ἄρρενος καί θήλεος» στήν ἐργασία ἢ στήν ἀμοιβή, δέν εἶναι ἀλλαγῆ φυλετικοῦ στερεοτύπου, ὅσο καί ἂν στό παρελθόν ὑπῆρχαν ἄλλες προσεγγίσεις, τότε πού τά πάντα κρίνονταν μέ τήν σωματική ρώμη. Σήμερα ὅμως εἴμαστε σέ ἄλλη ἐποχή καί δέν τίθεται στόν πολιτισμένο κόσμο τέτοιο ζήτημα. Καί ὅσο κι ἂν δέν ἀρέσει σέ σύγχρονους ἐμμονικούς παρωχημένων ἰδεολογιῶν, πρώτη ἡ Ἐκκλησία καί ἡ Θεολογία, διά τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας³, τόνισαν τό ἰσότημο ἄνδρα καί γυναίκας. Δέν χρειάζεται νά ἐπιμεινόμε σ' αὐτό. Δέν μπορούμε ὅμως νά ἀντιληφθοῦμε τό ζήλο νά ἐνημερωθοῦν οἱ γονεῖς, φορεῖς ἀγωγῆς πρῖν καί μετά τό Σχολεῖο, σέ θέματα πού τά κοινωνικά στερεότυπα εἶναι τόσο συμπαγή καί ἀδιαπέραστα, γιατί ἔχουν νά κάνουν μέ τήν ἴδια τήν ἀνθρώπινη φύση, μέ ἐπιθυμητό στόχο τῶν

3. Παρέλκει ἡ ἐκτεταμένη ἀναφορά ἐπί τοῦ θέματος. Θέση ὅπως αὐτή τοῦ ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, μέ τό κύρος τῆς ἀγιότητός του ὅτι «ἄνδρες οἱ νομοθετοῦντες καί κατά γυναικῶν ἡ νομοθεσία» (Ρ.Γ. 36, 289 Α) πείθει καί τόν πιό κακοπροαίρετο γιά τήν ἀλήθεια.

Θ.Ε. νά συμφιλιωθοῦν μέ τήν ἐκτροπή, τή διαστροφή καί ἄρνηση τοῦ φύλου.

2. Στήν ὅλη αὐτή ὑπόθεση, λανθάνει καί μιᾶ προκατάληψη. Οἱ γονεῖς πού ἔχουν παιδιά τά ὁποῖα ἔχουν ζητήματα κακῆς διατροφῆς πού σχετίζονται μέ κατανάλωση ἀκατάλληλων τροφῶν ἢ ἔχουν ἀνορεξία ἢ ἀλλεργικές ἀντιδράσεις, παρακολουθώντας δράσεις γι' αὐτούς κατά τήν Θ.Ε. προφανῶς θά πάρουν κατευθύνσεις γιά ἐπάνοδο στήν κανονικότητα, τήν ὑγιεινή διατροφή, τήν ἀποφυγή junk food, τήν παρακολούθηση ἀπό εἰδικούς γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς ἀνορεξίας ἢ τήν ἀντιμετώπιση τῆς ἐξάρτησης ἀπό οἰνοπνευματώδη ποτά κ.ἄ. Τό ἴδιο προφανῶς θά γίνει καί γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς χρήσης ἐξαρτησιογόνων οὐσιῶν. Δέν πιστεύουμε ὅτι θά ἐπιτραπεῖ ἡ ὁποιαδήποτε ἐφησυχαστική καί καθησυχαστική πρακτική. Ἡ πρόταση θά εἶναι ἡ προσφυγή σέ εἰδικούς κάθε λογῆς, διατροφολόγους, διαιτολόγους, εἰδικούς ψυχολόγους καί παιδοψυχιάτρους, ὥστε ἡ μή φυσιολογική ζωὴ νά ἐπανέλθει σέ μιᾶ κανονικότητα.

Ἄς δοῦμε ὅμως ποιό εἶναι τό πνεῦμα γιά τίς «Ἐμφυλες Ταυτοτήτες». Πρῶτη ἐκπληξη, ὅτι ἡ ἀπομάκρυνση ἀπό τά στερεότυπα φύλου δέν θεωρεῖται πρόβλημα καθ' ἑαυτό ὥστε οἱ γονεῖς νά δράσουν γιά τήν ἐπάνοδο στήν κανονικότητα. Ἀντιθέτως μάλιστα, ὁ στόχος εἶναι νά θεωρήσουν οἱ γονεῖς ὅτι αὐτοῖ ἔχουν μιᾶ οἰονεῖ «ἀσθένεια» πού κάποιοι τήν βάφτισαν «ὄμοφοβία», «τρανφοβία» καί ὅτι ἄλλο θά τούς προκύψει κατά τήν διάρκεια. Συνεπῶς, **στὶς δύο περιπτώσεις ζητεῖται ἡ ρύθμιση καί θεραπεία, ἐνῶ στήν ἄλλη, ἐπιδιώκεται ἡ συμμόρφωση τῶν γονέων, σέ νέα ἀκατάλληπα γιά τήν παραδοσιακὴ καί στερεοτυπικὴ δομὴ τῆς οἰκογένειας ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἰδεολογήματα.**

3. Τό ὅλο θέμα, ὅπως ἔχει ἤδη ἀπὸ εἰδικούς ἐπισημανθεῖ, στοχεύει στά θεμέλια τῆς οἰκογένειας. Ὁ καθηγητὴς Ἄλ. Κακαβούλης, σέ συνέντευξή του παρατηρεῖ ὅτι «τά ἀνωτέ-

ρω θέματα⁴, αποτελούν μέρος του γενικότερου ζητήματος της “σεξουαλικής αγωγής” στο σχολείο. Η διδασκαλία και η αγωγή των φύλων “ή παιδεία των φύλων” όπως θά την ονόμαζα και οι διαφυλικές σχέσεις θεωρείται βασικός σκοπός της παιδείας και του σχολείου, μιά και αφορά στην ανάπτυξη και διαμόρφωση της ταυτότητας του ανδρικού και γυναικείου φύλου, στη βιολογική, την ψυχολογική, και την πνευματική τους διάσταση. Το θέμα του φύλου τοποθετείται ή πρέπει να τοποθετείται κυρίως **ώς προϋπόθεση της ανδρογυνικής συζυγίας και γέννησης και ανατροφής παιδιών, μέσα στο μυστήριο του γάμου και της οικογένειας**. Κάθε άλλη αναφορά σε “έμφυλες ταυτότητες” δεν έχει θέση στη σχολική εκπαίδευση⁵.

4. Ένα άλλο βασικό θέμα σχετίζεται με την υιοθέτηση νέων όρων, που –ανεξάρτητα από την «διάχυσή» τους ανά τον κόσμο–, πρέπει να εισάγονται στην εκπαιδευτική πρακτική κατόπιν πολλής βασάνου. Στην Θ.Ε. γιά τις «Έμφυλες Ταυτότητες» αναφέρονται οι όροι «όμοφοβία» και «τρανφοβία». Ποιός καθορίζει την εισαγωγή των όρων αυτών; Όλες οι «...φοβίες» στην ουσία είναι οιονεί ασθένειες και χρήζουν θεραπευτικής παρέμβασης. Δ.χ. όταν κάποιος έχει «κλειστοφοβία» ή «υψοφοβία» ή «άγοραφοβία» και πολλά άλλα συναφή, λέμε ότι ο ίδιος έχει πρόβλημα, και πρέπει κατά περίπτωση με ψυχολόγους ή ψυχιάτρους να το αντιμετωπίσει. Όταν η ομάδα των όμοφυλοφίλων και «τράνς»(!!) κινεί γη και ουρανό και βάζει απέναντί της αυτούς που δεν συμφωνούν ή δεν τους αποδέχονται, και τους θεωρεί ασθενείς, και τους περιγράφει, και την –κατ’ αυτούς– «ασθένειά» τους και την ονομάζει «όμοφοβία» και «τρανφοβία», ποιά λογική λείπει στην υπόλοιπη συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού ότι πρέπει να αυτοχαρακτηρίζονται έχοντες ως οιασδήποτε μορφής «...φοβία»; Μόνο και μόνο γιά τό

ότι η μειοψηφία εμφανίζεται τιμωρός της πλειοψηφίας και προκλητικά την περιθωριοποιεί, ή Θ.Ε. δεν έπρεπε επ’ ουδενί λόγω να δικαιώσει αυτήν την μονομέρεια. Καί τό απολύτως έκτός λογικής είναι ότι σε καμιά άλλη πτυχή του δημόσιου βίου και του επισημοῦ και κυρίως στην πολιτική ζωή και πραγματικότητα δεν γίνεται ανεκτή ή επιβολή όρολογίας που έρχεται επιβαλλόμενη από την μειοψηφία, να προσβάλει και να χαρακτηρίσει αρνητικά την πλειοψηφία.

5. Η επιβολή μιās χωρίς ευρύτερες συναινέσεις διδακτικής ύλης, έστω και μέ την μορφή των Θ.Ε. (ή ίσως ακριβώς γι’ αυτό), ανοίγει τή συζήτηση του πλαισίου του περιεχομένου και των αναλυτικών προγραμμάτων. Καί βέβαια και την θεωρία της παιδείας της χώρας. Έν πρώτοις, ή χώρα δεν είναι ή αρχαία Σπάρτη που τά παιδιά αφήνονταν στην παιδεία των υπό της σπαρτιατικής πολιτείας τεταγμένων δασκάλων, γιά να γαλουχηθούν στα ιδανικά της συγκεκριμένης πολιτείας, άδιαφορώντας γιά την γνώμη των γονέων. Ένα μοντέλο που επίσης ακολουθήθηκε τόσο στις κομμουνιστικές χώρες, όσο και στις χώρες που επικράτησε ο φασισμός όπου ή πολιτική ιδεολογία καθοριζόταν άνωθεν, μέ πολλά και γνωστά κωμικοτραγικά. Στην άστική μας Δημοκρατία, τά προγράμματα και όλα τά περιεχόμενα σπουδών, εισάγονται μέ την σύμφωνη γνώμη φορέων, επιστημονικών Ένώσεων και κατόπιν ευρείας διαβούλευσης, ώστε να είναι σε συμφωνία μέ τούς νόμους που διέπουν τούς στόχους και τούς σκοπούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Έκπαίδευσης. Η ιδεολογική μονομέρεια ή μιá κρατούσα κατά περιόδους ιδεολογία, δεν μπορεί να ρυθμίζει τά της Παιδείας. Κατόπιν ποιās διαβούλευσης και μέ ποιούς τό Ι.Ε.Π. αποφασίζει ότι ή Θ.Ε. που προτείνει συνάδει μέ τούς σκοπούς και τούς στόχους της παιδείας μας όπως αυτοί σαφώς όριοθετούνται στους κείμενους νόμους και τά Π.Δ.; Στη συναίνεση ποιών φορέων στηρίχτηκε ή απόφαση; Άρα, επειδή πάρα τίς απέλλιδες προσπάθειες

4. Ένν. των «Έμφυλων Ταυτοτήτων»

5. Από συνέντευξη του καθηγητή στην ιστοσελίδα της «Χριστιανικής Φοιτητικής Δράσεως».

κάποιων ἐδῶ καί πολύ καιρό, δέν κατέστι δυνατόν νά εἰσαχθεῖ σχετικό μάθημα ἐκ τῆς κανονικῆς θύρας, οἱ ἐνδιαφερόμενοι λάθρα τό εἰσήγαγαν ἐκ τῶν παραθύρων. Ὅπωςδὴποτε ὅμως δέν περιποιεῖ τιμὴ γιὰ τὴν πολιτικὴ ἡγεσία, νά δρᾷ μέ τέτοιο τρόπο.

“Ὅπως παρατηρεῖ ὁ προαναφερθεῖς καθηγητὴς Ἄλ. Κακαβούλης στὴν προμνημονευθεῖσα συνέντευξη, «*τά παιδιά μεγαλώνουν καὶ ώριμάζουν ψυχικά, νοητικά, συναισθηματικά, μέ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν τάση νά διαμορφωθοῦν σέ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο διακριτὰ φύλα, τὸ ἀνδρικό καὶ τὸ γυναικεῖο... “Ρευστοποίηση” τοῦ φύλου, ὡς ἐπιστημονικὴ ἔννοια δέν ὑφίσταται ἐκ φύσεως καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων. Πάντοτε στό ὕψιστο ποσοστὸ τοῦ γενικοῦ πληθυσμοῦ, θά κυριαρχεῖ σταθερὰ τὸ ἀνδρικό καὶ τὸ γυναικεῖο φύλο. Ἄν ὑπάρχει “τάση γιὰ ρευστοποίηση”, αὐτὴ εἶναι τεχνητὴ καὶ προκαλεῖται ἀπὸ ὁσους θέλουν νά μεγεθύνουν τὴν ἔκταση τοῦ προβλήματος γιὰ προσωπικούς λόγους».*

Πῶς λοιπόν, ἡ πράγματι ὑπαρκτὴ ἀλλὰ ὅπως ἀπ’ ὅλους ὁμολογεῖται σπάνια αὐτὴ μειοψηφία θά ἀντιμετωπιστεῖ; Θεραπευτικὰ γιὰ ἐπάνοδο στὴν φυσιολογικὴ κατάσταση φύλου ἢ ὡς ἐπαινετὴ στάση καὶ συμπεριφορὰ ἢ ὁποῖα οὐδεμίας παρέμβασης ἔχει ἀνάγκη καὶ χρεια; Ὁ τρόπος εἶναι ἀπλός. Παλιός καὶ δοκιμασμένος. Ἐκτός τῆς μαζικῆς ἀγωγῆς, αἰῶνες τώρα, ἔχει ἀναχθεῖ σέ ἀποτελεσματικὸ παιδαγωγικὸ μέσο ἡ ἑξατομικευμένη ἀγωγή⁶. Γιὰ ὅσα παιδιά ἀντιμετωπίζουν πρόβλημα κατανόησης φύλου (!!) ἡ ἄριστη παιδαγωγικὴ παρέμβαση, εἶναι ἡ διακριτικὴ ἑξατομικευμένη ἀγωγή, ἡ συζήτηση μέ εἰδικούς ψυχολόγους, ἀφοῦ σέ κάθε Δ/νση Δ/θμίας Ἐκπαίδευσης ὑπάρχει Συμβουλευτικὸς Σταθμὸς Νέων (ΣΣΝ) στελεχωμένος μέ ειδι-

κούς ἐπιστήμονες, ὑπάρχουν σέ ἄλλα Σχολεῖα Περισοχολικὲς Ὑπηρεσίες εἴτε ἐξαρτώμενες ἀπ’ αὐτὰ εἴτε ἀπὸ ἄλλους φορεῖς καὶ δράσεις ὅπως οἱ Δῆμοι, ὥστε ὁ κάθε μαθητὴς καὶ ἡ κάθε μαθήτρια, οἱ ἐνδιαφερόμενοι γονεῖς καὶ κηδεμόνες νά ἐγκύψουν στό θέμα καὶ νά βροῦν λύση. Φαίνεται ὅμως ὅτι τό ζητούμενο εἶναι νά ὑπάρξει μιὰ δημοσιοποίηση τοῦ θέματος ὄχι γιὰ λύση ἢ ἀντιμετώπιση, ἀλλὰ γιὰ ἀποδοχὴ καὶ θριαμβολογία⁷. Ἄς συγχωρηθεῖ μιὰ δόση ὑπερβολῆς. Θυμίζει λίγο τὸν Αἰσώπειο μῦθο τῆς κολοβῆς ἀλεπούς.

7. Διερωτώμεθα καὶ γιὰ κάτι ἀκόμα. Ὑποθετίσθω ὅτι δέν εἶχε καὶ δέν ἔχει κανεὶς ἀντίρρηση γιὰ τὴν Θ.Ε. μέ τὸν ὑπό συζήτηση ἄξονα. Σέ ὅλα τὰ γνωστικὰ ἀντικείμενα ὑπάρχει μιὰ ἀποδεκτὴ ἐπιστημονικὴ πραγματικότητα ἢ ὁποῖα διδάσκεται ἢ παρουσιάζεται. Ἀκόμα καὶ σέ γνωστικὰ πεδία πού δέν ὑπάρχει κοινῶς ἀποδεκτὴ λύση, λ.χ. στὴν ἀποδοχὴ ἑνὸς οικονομικοῦ μοντέλου στὶς Ἀρχές Οἰκονομικῆς Θεωρίας, ἡ παρουσίαση τῶν θεωριῶν εἶναι ἀκαδημαϊκοῦ χαρακτῆρα καὶ δέν ἐπηρεάζει τὴ ζωὴ τῶν μαθητῶν. Στὴ διαπραγματεύση τοῦ θέματος «Ἐμφυλές Ταυτότητες» ποιά εἶναι ἡ κρατοῦσα ἐπιστημονικὴ ἄποψη; Ἄν μὲν δέν ὑπάρχει, εἶναι ἀντιπαιδαγωγικὸ νά ἀφήνονται τὰ παιδιά μέ ἀνοικτὰ τέτοια θέματα. Ἄν ὑπάρχει γιὰ τὸν ἀνακοινῶνται τό ποιά εἶναι; Ὁ δόλος εἶναι προφανής, γιὰ τὸ ὅλοι γνωρίζουμε ὅτι ἐπ’ αὐτοῦ δέν ὑπάρχει μιὰ καθιερωμένη καὶ κοινὰ ἀποδεκτὴ ἐπιστημονικὴ ἄποψη. Ἀποτέλεσμα ὅλων αὐτῶν εἶναι ὁ καθένας καὶ καθεμία, νά λέει ὅ,τι θέλει, καθὼς γιὰ κάθε ἄποψη, καὶ τὴν πιὸ ἀκραία, ὑπάρχει γιὰ τὸν ἐκφραστὴ τῆς μιὰ κατ’ αὐτόν/τὴν ἐπιστημονικὴ τεκμηρίωση. Μέ τέτοιο τρόπο ὅμως δέν μπορεῖ νά λειτουργήσει τίποτα.

Προφανῶς ὅμως τό θέμα δέν τελειώνει ἐδῶ. Ἀνάγκη νά ἐπανέλθουμε.

6. Τό θέμα αὐτό, ἀπόμεινο ὅπως εἶπαμε τῆς οὐσιώδους σεξουαλικῆς ἢ ἐρωτικῆς διαπαιδαγώγησης, εἶναι ἰδιαίτερα λεπτό. Ὁ καθηγητὴς Γ. Κρουσταλάκης, ἐπισημαίνει ὅτι «*ἡ σεξουαλικὴ διαπαιδαγώγηση εἶναι μιὰ μορφή παιδευτικῆς λειτουργίας πού τελεῖται σέ διαπροσωπικὸ ἐπίπεδο (éducation personnalisée)*», Κρουσταλάκη Γεωργίου, *Διαπαιδαγώγηση*, Ἀθήνα 1998, σελ. 278.

7. Γιὰ τό λόγο αὐτό καθιστάμεθα τὰ τελευταῖα χρόνια θεατὲς ὁμοφυλοφυλικῶν παρελάσεων (gay parades) σέ πολλές πόλεις τοῦ λεγόμενου πολιτισμένου κόσμου.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ, ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΚΑΙ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ

Τοῦ κ. Δημ. Παπαθανασόπουλου, Φιλολόγου, λυκειάρχη

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΞΕΝΟΦΩΝ (427-355 π.Χ.)

Γ'

Ὁ Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος εἶναι μία ἐξαιρετική μορφή τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Φιλοσοφίας. Ὑπῆρξε λαμπρὸς συγγραφεὺς καὶ Στρατηγός. Δέν

*Ἄνευ γὰρ ἀρχόντων οὐδέν
ἂν ποτέ καλόν οὔτε ἀγαθόν
γένοιτο.*

θά δοθεῖ βιογραφικόν σημεῖωμα, καθ' ὅσον εἶναι γνωστός ὁ Ξενοφῶν. Τοῦτο σημειώομεν, ὅτι ἦτο ἕξοχος μαθητής τοῦ Σωκράτους (469-399π.Χ.). Ἠκολούθησε τόν Κύρον τόν Νεώτερον εἰς τήν ἐκστρατείαν του κατά τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρταξέρξη καί μετά τήν διά δόλου δολοφονίαν τῶν Ἑλλήνων Στρατηγῶν ὁ Ξενοφῶν ὠδήγησε τούς Ἑλληνας εἰς τόν Πόντον, Τραπεζούντα καί Βυζάντιον καί παρέδωσε τό Ἑλληνικόν Στράτευμα εἰς τόν Θέμβρωνα τόν Λακεδαιμόνιον. Οἱ Ἀθηναῖοι δέν συνεχώρησαν τήν πρωτοβουλίαν του αὐτήν καί τόν ἐξώρισαν. Οἱ Λάκωνες τοῦ ἐδώρησαν ἕνα κτήμα εἰς Σκιλλοῦντα τῆς Ἡλείας, ὅπου

ἐκεῖ παρέμεινε 20 ἔτη συγγράφων καί καταγινόμενος μέ ἀγροτικές ἐργασίας.

Τά ἔργα του διακρίνονται σύμφωνα μέ τό περιεχόμενόν των:

Α' ΙΣΤΟΡΙΚΑ,

Β' ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ καί

Γ' ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ.

Δέν θά ἀναφερθοῦν οἱ τίτλοι τῶν βιβλίων του κατά κατηγορίας. Θά μνημονευθοῦν κάποια παιδαγωγικά καί εποικοδομητικά μνύματα καί ρήσεις τοῦ συγγραφέως τούτου, πού ἀπικοῦν διαχρονικά καί φάσεις τῶν κρίσιμων καιρῶν μας.

Ὁ Ξενοφῶν εὕρισκόμενος ἐν μέσω 10.000 Ἑλλήνων ὡς ἀπλοῦς ἀκόλουθος εἰς τήν ἐκστρατείαν τοῦ Κύρου τοῦ Νεωτέρου κατά τοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ ἀδελφοῦ του καί μετά τόν θάνατο καί τήν διά δόλου ἐξόντωσιν τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν ἀπό τόν Πέρσιν Σατράπην Τισσαφέρην, ἐξελέγη Στρατηγός των. Ἐνεθάρρυνε τούς Ἑλληνας καί ἀπύθυνε τά ἑξῆς: «Ἄνευ γάρ ἀρχόντων οὐδέν ἂν ποτέ καλόν οὔτε ἀγαθόν γένοιτο ὡς μέν συνελόντι εἰπεῖν οὐδαμοῦ, ἐν δέ δή τοῖς πολεμικοῖς παντάπασιν. Ἡ μέν γάρ εὐταξία σώζειν δοκεῖ ἡ δέ ἀταξία πολλούς ἤδη ἀπολώλεκεν» (Κύρ. Ἀνάβ. Γ' α).

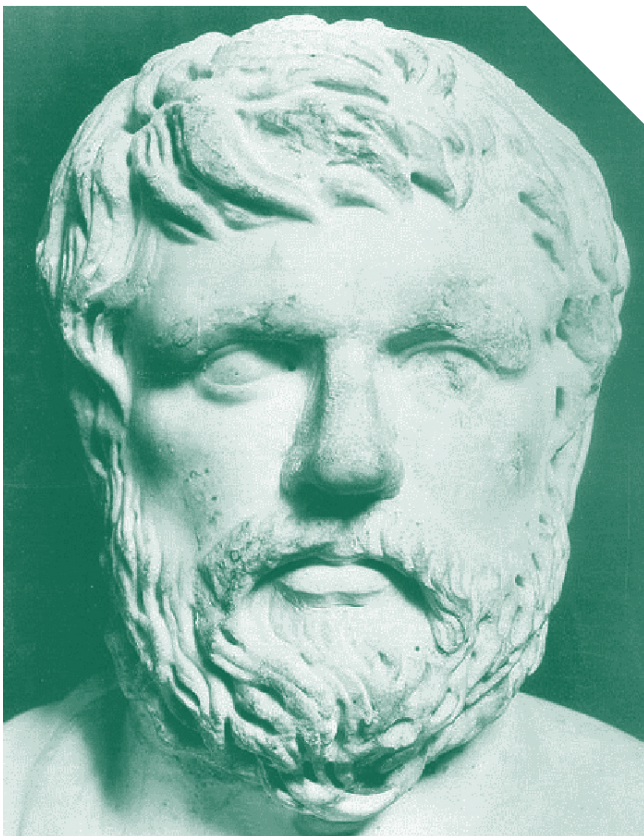
(Ἦτοι: Χωρίς ἀρχηγούς τίποτε τό καλόν, οὔτε τό ὠφέλιμον ἡμπορεῖ νά συντελεσθῆ γενικά μέν πουθενά, εἰδικῶς δέ σέ περι-

στάσεις πολεμικός καθόλου. Διότι ή τάξις αποδεικνύεται ότι σώζει, ή δέ άταξία (άναρχία) πολλούς συνήθως όδηγεϊ εις τήν καταστροφήν).

Ό ίδιος ό Ξενοφών άναδεικνύεται ώς έντιμος και σπουδαϊός ήγήτωρ, παρέχων έαυτόν ώς υπόδειγμα άρχηγού, καθώς άναφέρει: «Εγώ δέ, ώ Σεύθη, ούδέν νομίζω άνδρί άλλως τε και άρχοντι κάλλιον εϊναι κτῆμα ούδέ λαμπρότερον άρετῆς και δικαιοσύνης και γενναιότητος» (Κύρ. Ανάβ. Ζ΄, ζ, 4).

(Ήτοι: Έγώ, Σεύθη, όμως υποθέτω ότι δι' ένα άνθρωπον και μάλιστα όταν εϊναι άρχων, κανένα άπολύτως πράγμα δέν εϊναι άνωτερον ούτε έξοχώτερον από τήν άρετήν, τήν δικαιοσύνην και τήν άνδρείαάν).

Ό Ξενοφών άλλαχοῦ έπισημαϊνει τήν άμαρτωλότητα τών ανθρώπων άνεξαιρέτως μέ τήν

Η τάξις αποδεικνύεται ότι σώζει, ή δέ άταξία (άναρχία) πολλούς συνήθως όδηγεϊ εις τήν καταστροφήν.

ρήτραν: «Όρῶ, λέγει γάρ τών ανθρώπων ούδένα άναμάρτητον διατελοῦντα». (Έλλην. ΣΤ΄ 3, 10). (Δηλ. Βλέπω ότι κανείς έκ τών ανθρώπων δέν εϊναι αλάθης, χωρίς σφάλματα). Τό έτόνισε και ό Θεάνθρωπος: «Ούδείς άναμάρτητος».

Όι σημερινοί άνθρωποι έν γενει δυσπιστοῦν προς τήν σωστικήν επενέργειαν τῆς

Θείας Προνοϊας ώς προς όσα δυσάρεστα και όδυνηρά έπισυμβαϊνουν εις τούς χρόνους μας. Τό υπογραμμίζει ό Ξενοφών: «Τό θεϊον τοσοῦτον και τοιοῦτόν εϊστιν, ώσθ' άμα πάντα όρᾶν και πάντα άκούειν και πανταχοῦ παρεϊναι και άμα πάντων επιμελῆσθαι (αῦτούς)». (Απομν. Α, IV, 18-19) (Δηλ.: Ό θεός εϊναι τόσοσ μέγας και τόσοσ δυνάμεως ών, ώστε συγχρόνως νά βλέπη τά πάντα, νά άκούη και νά βλέπη τά πάντα, τά πάντα νά άκούη και νά εϊναι πανταχοῦ παρών και συνάμα νά ένδιαφέρεται, νά μεριμνᾶ διά τά πάντα).

Όι σύγχρονοι άνθρωποι άτυχώς ρέπουν προς τήν άκράτειαν και τήν υπερβολήν, όπερ τυγχάνει άνωφελές και ζημιογόσων και άντιβαϊνει προς τήν Άρετήν. Ό Ξενοφών διδάσκει: «Τήν έγκράτειαν άρετῆς

είναι κρηπίδα, τούτων πρώτον ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάσασθαι». (Απομν. Α΄, V, 4) (Δηλ.: ἡ ἐγκράτεια εἶναι τό θεμέλιον τῆς ἀρετῆς καί κατ' ἀκολουθίαν αὐτῶν κατά πρώτον ἐνδείκνυται νά ἐγκαθιδρύσῃ μέσα εἰς τήν ψυχὴν του κάθε ἀνθρώπου).

Πραγματικά μεγάλος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ἄνθρωπος, πού ἔμπορεῖ νά πραγματοποιῆ μεγάλα καί σπουδαῖα ἔργα μέ τήν ἰσχύν τοῦ νοῦ μᾶλλον παρά μέ τήν δύναμιν τοῦ σώματος.

Ἀλλαχοῦ πάλιν ὁ Ξενοφῶν σημειώνει: «Πολύ κρεῖττων ἐστίν ὁ τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ σώματος ἔρωσ» (Συμπόσιον VIII 12-13) (Δηλ.: Κατά πολύ ὑπέρτερος εἶναι ὁ ἔρωτας τῆς ψυχῆς ἀπό τόν ἔρωτα τοῦ σώματος).

Συναφῶς διδάσκει ὁ συγγραφεύς: «Ἄνευ σωφροσύνης μέν οὐδ' ἄλλης ἀρετῆς οὐδέν ὄφελος εἶναι». (Κύρου Παιδεία Γ΄, 1, 16).

(Ἦτοι: Χωρίς τήν σωφροσύνην ὅλα τά ἄλλα προτερήματα ἀποβαίνουν αὐτόχρημα ἀνωφελή).

Περαιτέρω μέ πειθῶ ὁ ἀρχαῖος συγγραφεύς ἀποφαίνεται αὐθεντικά καί πειστικά περί τῆς ἀνάγκης ὀρθῆς συμπεριφορᾶς μας ἐν συνεργασίᾳ μέ ἄλλους συνανθρώπους: «Οὓς ἂν τις βούλῃται ἀγαθοῦς συνεργούς ποιεῖσθαι ὁποῖου τινός οὖν πράγματος ἥδιον εἶναι εὖ τε λέγονται καί εὖ ποιοῦντα παρορμᾶν μᾶλλον ἢ λυποῦντα καί ἀναγκάζοντα». (Κύρου Παιδεία Β΄ IV, 10) (Δηλ.: Ὅσοις κανεῖς ἐπιθυμεῖ νά καταστήσῃ καλοῦς συνεγάτες του περί οἴουδῆποτε θέματος, εἶναι προτιμώτερον νά τοὺς παροτρύνῃ περισσότερο μέ ἐπιδοκιμασίας καί εὐεργετήματα παρά νά τοὺς ἐξασκῆ βία [καταναγκασμόν]).

«Μέγας τῷ ὄντι οὗτος ὅς ἂν μεγάλη δύνηται γνῶμη διαπράξασθαι μᾶλλον ἢ ρώμη». (Οἶκον. XXI, 8-9).

(Ἦτοι: Πραγματικά μεγάλος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ἄνθρωπος, πού ἔμπορεῖ νά πραγματοποιῆ μεγάλα καί σπουδαῖα ἔργα μέ τήν ἰσχύν τοῦ νοῦ μᾶλλον παρά μέ τήν δύναμιν τοῦ σώματος).

Θά ἔμποροῦσε κανεῖς νά ἀνεύρῃ καί ἄλλα ἐποικοδομητικά παραγγέλματα τοῦ Ξενοφῶντος καί τῶν λοιπῶν ἀρχαίων συγγραφέων, πού ἀπεικάζον αἰτήματα καί χρεῖαν ἠθικὴν ἐν γένει τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων.

Δυστυχῶς τά Ἀρχαῖα Ἑλληνικά κείμενα, πού εἶναι πηγὴ παιδαγωγίας καί ἀγωγῆς τῶν Νέων Ἑλλήνων, ἐξοβελίζονται ἀπό τά σχολεῖα Β/θμιας Ἐκπ/σεως. Ἐξ αὐτῆς τῆς πολιτικῆς τό μαθητικόν δυναμικόν ἀδικεῖται καταφῶρως. Τελευταίως κατηργήθη ἡ διδασκαλία τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ Περικλέους, ὅπως τόν διέσωσεν ὁ πολὺς Θουκυδίδης.

Δυστυχῶς τά Ἀρχαῖα Ἑλληνικά κείμενα, πού εἶναι πηγὴ παιδαγωγίας καί ἀγωγῆς τῶν Νέων Ἑλλήνων, ἐξοβελίζονται ἀπό τά σχολεῖα Β/θμιας Ἐκπ/σεως. Ἐξ αὐτῆς τῆς πολιτικῆς τό μαθητικόν δυναμικόν ἀδικεῖται καταφῶρως.

Καί νά λάβῃ κανεῖς ὑπ' ὄψιν του ὅτι ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους εἶναι ὁ κράτιστος τῶν Ἐπιταφίων λόγων τῆς Ἀρχαιότητος. Φοβερὰ ἡ ἀδικία εἰς βάρος τῶν ἐκάστοτε μαθητῶν τῆς Γ΄ Λυκείου. Ἐπὶ τοῦ θέματος θά ἐπανέλθωμεν προσεχῶς, καθ' ὅσον ὁ Ἐπιτάφιος Περικλέους ἀποκαλεῖται «διθύραμβος τῆς Δημοκρατίας».

ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΣ ΑΓΩΓΗ*

Οι επί της φυσιολογίας υπερβολές της διαφωτίσεως

Σημ. Συγτ.: Ο θόρυβος που έχει προκληθεί την τελευταία περίοδο με τη «Θεματική Έβδομάδα» χρειάζεται συντονισμένη και έγκυρη αντιμετώπιση και κυρίως ουσιώδη επιστημονικά επιχειρήματα, όσο κι αν αυτά σε μερικούς δέν είναι αποδεκτά.

Προβαίνουμε στο παρόν τεύχος, εκτός της υπολοίπου άρθρογραφίας, στη δημοσίευση ενός ειδικού κεφαλαίου, από το περίφημο έργο του **Friedrich Wilhelm Foerster**, *Schule und Character* (έκδ. Paulus Verlag, Recklinghausen, 1953), σε μετάφραση της αείμνηστης Μαργ. Πανταζοπούλου. Όπωςδήποτε κάποιες θέσεις του φημισμένου παιδαγωγού στην εποχή μας νά έχουν άλλη προσέγγιση. Σημασία όμως έχει η γενική εικόνα της παιδαγωγικής κριτικής του.

Μία παιδαγωγική επί-

δρασις επί ης άφυπνιζόμενης ζωής του γενετισίου ένστίκτου τών νέων είναι βεβαίως ένα πολύ σπουδαίον καθήκον της σχολικής παιδαγωγικής. Άλλοτε, έθεωρείτο σπουδαίον καθήκον, διότι αί ποικίλαι φυσικαί, νευρικαί καί ήθικαί παρενοχλήσεις της ίσορροπίας κατά τά υπό της γενετισίου όρμης χαρακτηριζόμενα έφηβικά έτη άσκοϋν μίαν πολύ ίσχυράν επίδρασιν επί του όλου σχολικού πνεύματος καί επί του όλου σχολικού έργου. Έπειτα όμως καί διότι ή συσσώρευσις άναπτυσσομένων ανθρώπων εις μεγάλα εκπαιδευτήρια καί ή έντεϋθεν προκύψασα αύξησις ώρισμένων νεανικών παρεκτροπών δημιουργοϋν εις τό σχολείον άκριβώς τήν υποχρέωσιν νά βοηθήσῃ εις τήν πρόληψιν τών κινδύνων, τούς όποιους αυτό τό ίδιον προεκάλεσεν. Έξαρτάται όμως τί έννοοϋμεν κάτω από αυτήν τήν παιδαγωγικήν αντίδρασιν. Δυστυχώς αυτό τό πρόβλημα εις τάς άρχάς του αιώνος μας είχε λάβει τήν μορφήν ενός άκρως επικίνδυνου έρασιτεχνισμού, ό όποιος μέ τήν αυτοπεποί-

θσιν κυριάρχου ήθελε νά άγνοή τήν πείραν τώσων αιώνων, ως εάν τό γενετίσιον παιδαγωγικόν πρόβλημα νά άνεκαλύφθει διά πρώτην φοράν εις τόν αιώνα μας καί ως εάν όλοι οί μεγάλοι παιδαγωγοί του παρελθόντος νά μήν έγνώριζον τίποτε περί τών έν λόγω κινδύνων. Ό Γκαίτε μέ τούς έξῆς στίχους ειρωνεύεται έναν από εκείνους τούς ανθρώπους, οί όποιοί θέλουν νά άρχίζον τά πάντα έξ άρχής:

* Σημ. συγγρ. Εις τό προκείμενον πρόβλημα της γενετισίου άγωγής έχω άφιερώσει μίαν συζήτησιν επί τών βασικών άρχών εις τήν νέαν έκδοσιν του βιβλίου μου "Sexualethik und Sexualpädagogik" Paulus Verlag, Recklinghausen, 1952.

«Εἰς καμμίαν σχολήν δέν ἐφοίτησα, μέ κανένα δάσκαλο δέν εἶχα δεσμούς, εἶμαι, ἄν καλά τό κατάλαβα, εἶμαι τρελλός ἀπό μόνος μου»¹.

Τοιοῦτοι «τρελλοί» ἰδίας κατασκευῆς, τοιοῦτοι ἀρχάριοι χωρίς κανένα σεβασμόν ἐνεφανίσθησαν κατά τās τελευταίας δεκαετίας ἰδιαιτέρως εἰς τόν τομέα τῆς γενετισοῦ ἀγωγῆς· ἐπί πλέον καί πολλοί καλοπροαίρετοι, ἀλλά ἐντελῶς ἀναρμόδιοι συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι δυστυχῶς δέν ἐθεώρησαν ἀναγκαίαν μίαν βαθεῖαν μελέτην τοῦ ὅλου ἠθικοπαιδαγωγικοῦ προβλήματος, πρὶν ριψοκινδυνεύσουν τήν δημοσιότητα μέ τās ἀπόψεις των. Ἐνα πλῆθος ἀπό μονόπλευρους, ἀντικοινωνικάς, ὅπωςδῆποτε καταστρεπτικές ἀπόψεις τοιούτων συγγραφέων ἔχει ἤδη διαδοθεῖ. Βεβαίως ὁ νέος αὐτός παιδαγωγικός ζῆλος εἰς τόν τομέα αὐτόν εἶναι εὐνόητος: Ἡ προϊοῦσα ἀναρχία ἐπί τοῦ γενετισοῦ θέματος ἐν πρώτοις ἔχει εἰς τήν ἐποχὴν μας ἀνοίξει εἰς πολλούς τὰ μάτια ἐπί τῆς μεγάλης ἠθικῆς βλάβης εἰς τήν ἐν γένει μὲν ὄντως μας. Ἀντί ὅμως τώρα νά προχωρήσωμεν εἰς τήν ρίζαν τοῦ κακοῦ καί νά φροντίσωμεν διὰ τὰ θεμέλια τοῦ χαρακτῆρος, μετεβάλαμε τόν γενετισμόν κατὰ τρόπον ὅπως ἀνθυγεινόν καί μονόπλευρον εἰς ἀντικείμενον εἰδικῆς μεταχειρίσεως, ἡ ὁποία ἀντιφάσκει εἰς ὅλας τās βασικάς ἀρχάς τῆς παιδαγωγούσης σοφίας.

Οὔτε αὐτὴ ἡ παλαιὰ πλάνη ὄλων ἐκείνων τῶν αἰσιοδόξων τῆς παιδαγωγικῆς, οἱ ὅποιοι ἐπίστευον ὅτι καί τούς δαίμονας ἀκόμη θά ἦτο δυνατόν νά τούς δαμάσωμεν διὰ τῆς διδασκῆς, δέν ἐξεφράσθη μέ τόσον ἀφελεῖ βεβαιότητα μέ ὅσων ἐξεφράσθησαν πολλοί προπαγανδισταί τῆς σεξουαλικῆς διαφωτίσεως, ὡς ἐάν ἡ ἔλλειψις διδασκῆς νά ἀποτελεῖ τήν πραγματικὴν οὐσίαν τῆς

γενετισοῦ συγχύσεως μέσα εἰς τήν νεότητα! Ὡς ἐάν τό ὄλον πρόβλημα νά μὴν ἦτο πολὺ περισσότερο ζήτημα δυνάμεως, ἀλλὰ ζήτημα γνώσεως. «Video meliora proboque - deteriora sequor»². Οἱ λόγοι αὐτοῦ τῆς Μπδείας τοῦ Ὀβιδίου ὑποδηλοῦν τήν βασικὴν ψυχολογικὴν ἀλήθειαν, ἡ ὁποία θά μᾶς ἐπροστάτευεν ἀπὸ τήν τάσιν νά περιμένωμεν πολλὰ ἀπὸ τήν διαφώτισιν τοῦ λογικοῦ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τās ὁρμᾶς καί τὰ πάθη.

Βεβαίως ἔργον τῆς ἀγωγῆς ἐν τῷ συνόλῳ τῆς εἶναι καί ὁ σοβαρός καί ὁ ἤρεμος λόγος τῆς κατ' εὐθείαν διαφωτίσεως, ἀλλὰ τότε μόνον θά εὕρη κανεῖς τόν κατάλληλον τόπον, τήν κατάλληλον εὐκαιρίαν καί τό κατάλληλον μέτρον διὰ τήν διαφώτισιν αὐτήν, ὅταν τοῦ ἀποσαφηνισθοῦν κατὰ βάθος αἱ ἐξῆς παλαιαὶ ἀλήθειαι³.

Πρῶτον: ἡ καλύτερα ἐπίδρασις εἰς τόν κῶρον αὐτόν δέν εἶναι ἡ παιδαγωγικὴ τῆς «προσκλίσεως», ἀλλὰ ἡ παιδαγωγικὴ τῆς «ἀποκλίσεως». Εἶναι ὀλεθρία ἡ πλάνη τῆς νεωτέρας διαφωτίσεως νά προβάλλῃ διαρκῶς ἐπί τοῦ φλοιοῦ οὕτως εἰπεῖν τοῦ ἐγκεφάλου τήν γενετήσιον σφαῖραν, ἡ ὁποία καί ἐκ φύσεως πιέζει ἤδη ἀρκετὰ ἐκπαιδευτικά τήν συνείδησιν, καί δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου νά δίδῃ εἰς αὐτόν τόν κόσμον τῶν ὁρμῶν μίαν προϊοῦσαν ἐξουσίαν ἐπί τῆς ψυχῆς. Ὅταν ἡ προσοχὴ στραφῇ κάποτε πρὸς τήν γενετήσιον ζῶν καί ἡ φαντασία ἐνδιαφερθῇ διὰ τούς αἰσθησιακοὺς ἐρεθισμούς, τότε ἡ περιέργεια καί ἡ ἐπιθυμία διεγείρονται μέ τόσων ταχύτητα καί μέ τόσων δύναμιν, ὥστε ἡ συνετὴ κρίσις δέν ἔχει τήν δύναμιν νά ὑπερισχύσῃ τῆς ἐφόδου τοῦ ἐνοστίκτου.

Κατὰ τήν διαφώτισιν δέν ἀκούει μόνον ἡ διάνοια, ἀλλὰ καί ἡ φιλοπερίεργος αἰσθητικότης, ἡ ὁποία καί γνωρίζει νά θέτῃ εἰς κίνησιν τήν θέλησιν πολὺ ταχύτερον τῆς

2. Βλέπω τήν καλύτεραν ὁδόν καί τήν ἐπιδοκιμάζω – τήν χειροτέραν ἀκολουθῶ.

3. Σημ. συντ. Τό δεύτερον σημεῖον τῆς προσεγγίσεως τοῦ Foerster, εἶναι σέ παράγραφο πού δέν δημοσιεύεται στό παρόν τεύχος. Ἴσως στό μέλλον χρειαστεῖ νά ἐπανεέλθουμε, ὅποτε καί θά δημοσιευτεῖ.

1. «Ich bin von Keiner Schule, kein Meister ist's, mit dem ich buhle. Ich bin, wenn ich ihn recht verstand Ich bin ein Nar auf meine eigene Hand».

διανοίας. Ὁ ἄνθρωπος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συναρπάζεται κατὰ τρόπον περισσότερον ἄμεσον ἀπὸ αἰσθησιακὰς ὑποσχέσεις, παρὰ ἀπὸ τὰς ὑποδείξεις, τὰς ὁποίας τοῦ κάμνει ἡ διάνοια περὶ κινδύνων καὶ εὐθυνῶν.

Αὐτὸ ἰσχύει ὄλως ἰδιαιτέρως διὰ παιδιά μέ ἀνεπτυγμένην φαντασίαν, τὰ ὁποῖα μέ μίαν ἀπερίσκεπτον καὶ πρόωρον διαφώτισιν ἠμποροῦν νά βλαβοῦν ψυχικῶς καὶ σωματικῶς σοβαρώτατα. Ὅποιος εἶχε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὴν πρώτην δεκαετιαν αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος⁴ νά ρίψῃ ἓνα βλέμμα εἰς τὰς σχεδόν ἀπιστεύτους παιδαγωγικὰς ἀστοχίας καὶ ἀδιακρισίας, εἰς τὰς ὁποίας ἐξωθήθησαν τότε πολλοὶ καλοπροαίρετοι γονεῖς καὶ διδάσκαλοι ἐξ αἰτίας τῆς μανίας τῆς διαφώτισεως, αὐτὸς θά τρομάξῃ πραγματικῶς ἐμπρός εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς ζημίας, ἡ ὁποία ἦτο φυσικόν νά προκληθῇ εἰς ὀλόκληρον τὴν γεννεάν τὴν πληγείσαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν μανίαν. Πολύ εὐστόχως παρετήρει τότε ἓνας γνωστός νευρολόγος:

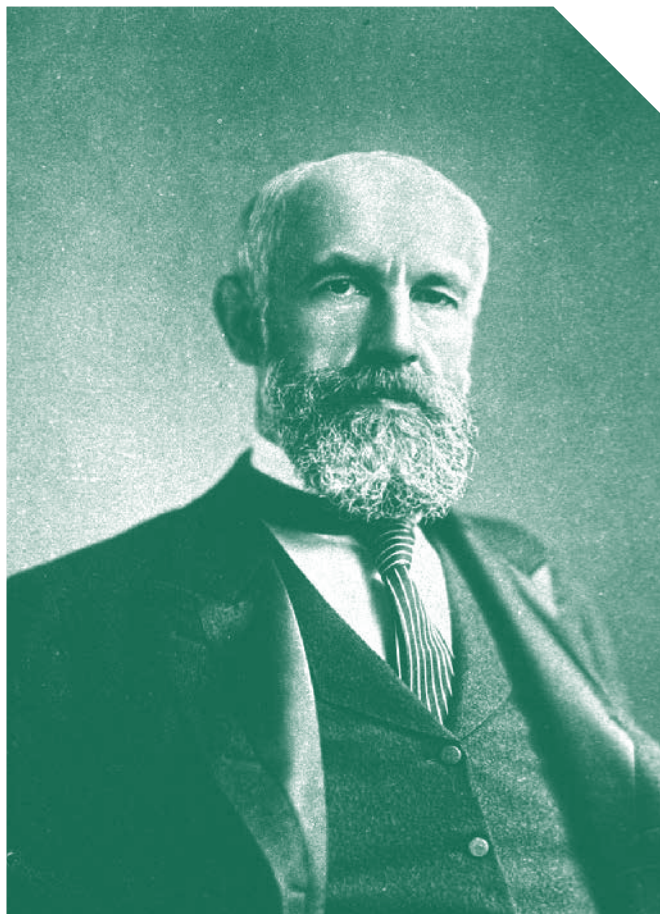
«Εἶμαι κατηγορηματικὸς ἀντίπαλος τοῦ συστήματος διαφώτισεως, διὰ τὸ ὁποῖον γίνεται τώρα προπαγάνδα καὶ εἰς τὸ ὁποῖον βλέπω πράγματι μίαν πνευματικὴν ἐπιδημίαν, ἓνα εἶδος μανίας ἀποκαλυπτικῆς. Ἡ μαζικὴ διαφώτισις εἰς τὰ σχολεῖα, ὅπως αὐτὴ προτείνεται, εἶναι μία τερατώδης σκέψις, τῆς ὁποίας ἡ ἐκτέλεσις θά ἐγέννα ἀσφαλῶς ἀναρίθμητα σεξουαλικὰ ὄνειροπολήματα. Καὶ ἡ μέθοδος διὰ τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης μου φαίνεται ἀνεφάρμοστος. Τὸ ζήτημα ἠμπορεῖ νά λυθῇ μόνον κατ' ἄτομον μέ τὸν ἐξῆς ἄριστον τρόπον: ἀπὸ μιᾶς ὠρισμένης ἡλικίας οἱ γονεῖς νά παρεμβάλουν εἰς τὰς συζητήσεις των γενετήσια θέματα ὡς κάτι τὸ αὐτονόητον, χωρὶς πανηγυρικὰς ἐξάρσεις καὶ μυστηριώδεις τελετάς. Τὰ παιδιά πρέπει νά μαθαίνουν βαθμιαίως ὅ,τι εἶναι φυσικόν, χωρὶς νά

τούς γίνονται τὰ πάντα φανερά ἀπὸ πολὺ ἔνωρις. Ἄς μὴ λησμονοῦμεν, ὅτι ἡ ρίζα κάθε φιλομαθείας πρέπει νά ἀναζητῆται εἰς τὴν γενετήσιον περιέργειαν καὶ ὅτι μία πολὺ πρόωρος διαφώτισις τῶν παιδιῶν θά ἦτο ἀσφαλῶς μία μεγάλη πολιτιστικὴ ζημιὰ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπότητος».

Ἐπάρχει πολὺ βαθύ νόημα εἰς τὴν ἀρχαίαν ρῆσιν, ὅτι ἡ ψυχὴ καταλήγει εἰς τὸν ἄδην, διότι ἐρευνᾷ τὸν ἔρωτα μέ τὸ κηροπίγιον. Καὶ ἡμεῖς οἱ διανοητικοὶ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖοι φωτιζόμεν ὅλα τὰ σκοτεινὰ βάθη τῆς ζωῆς μέ τὰς ἀκτῖνας Ραϊνγκεν⁵ τῆς διανοίας. Ἡμεῖς δὲν ἀντιλαμβάνομεθα πλέον, ὅτι ὑπάρχουν βιολογικαὶ λειτουργίαι, τῶν ὁποίων ἡ ὑγεία βασίζεται ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι δύνανται νά προστατεύονται ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς ἀνακλάσεως. Οἱ μοντέρνοι μεταρρυθμισταὶ εἰς τὰ συγγράμματά των πολεμοῦν διαρκῶς κατὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς αἰδοῦς, ὡς ἐάν αὐτὸ νά ἦτο ἓνα μεσαιωνικόν πρωτόγονον ἐργαλεῖον, ἓνα ἀνακλαστικόν τῆς «μελαγχολικῆς διδασκαλίας περὶ τῆς ἀμαρτωλότητος τῆς ζωῆς τῶν ἐνστίκτων» καὶ νά ἔπρεπεν ἐπομένως νά ἐξοντωθῇ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον. Βεβαίως ὑπάρχει μιὰ νοσηρὰ σεμνοτυφία, αὐτὴ ὅμως εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον τοῦ ὑγιοῦς καὶ φυσικοῦ αἰσθήματος τῆς αἰδοῦς: ἡ σεμνοτυφία εἶναι ἀκριβῶς μία ἀνελευθερία τῆς ὅλης διαγωγῆς, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ ὑπέρμετρον γενετήσιον **ἀνάκλασιν**. Τὸ αἶσθημα τῆς αἰδοῦς ἀντιθέτως ἔχει μίαν ὄλως ἀπαραίτητον προστατευτικὴν λειτουργίαν. **Εἶναι τὸ ἀμυντικὸν ὄπλον τῆς ὑποσυνειδήτου ζωῆς ἐναντίον τῆς ζωῆς, ἐναντίον τῆς φορτικότητος τῆς ἀνακλάσεως**· ἡ ἐπ' αὐτοῦ θεμελιωμένη, ἀπὸ μακροῦ ἐθισμένη συγκάλυψις τῆς ζωῆς τῶν δύο φύλων προέρχεται ἀπὸ ἐνστικτα τῆς ζωῆς πολὺ ὑγιέστερα ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς μοντέρνας ἀναισχυντίας.

4. Σημ. συντ. ἐνν. τοῦ 20οῦ αἰ. ὁπότε καὶ ἐγράφη τὸ παρόν.

5. Σημ. συντ. Στὸ πρωτότυπο Radiumlicht.

Stanley Hall

Δικαίως ο Stanley Hall μᾶς προειδοποιεῖ ὅπως ἰδιαιτέρως διὰ τόν κίνδυνον ἐκ τῆς διαφωτίσεως κοριτσιῶν κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἀρχόμενης ἐφηβείας.

«Αὐτή ἡ ἡλικία, λέγει, εἶναι διὰ τὰ κορίτσια ἡ εποχή τοῦ ρομαντισμοῦ καί τοῦ ἰδεαλισμοῦ καί τίποτε ἄλλο δέν εἶναι περισσότερο σφαλῆρον ἀπό τό νά ἐπέμβῃ κανεῖς κατὰ τὰ ἔτη αὐτά εἰς τόν ποιητικόν κόσμον τῆς γυναικείας ψυχῆς μέ φυσιολογικά δεδομένα. Σοβαρά ψυχικά κρίσεις καί νευρικά ἄλγη εἶναι πολλάκις συνέπεια τοιοῦτων ἐπεμβάσεων».

Ὁ Hall μέ τήν ἄποψιν αὐτήν ὡς βάσιν στρέφεται ἐναντίον ὠρισμένων καλοπροαιρέτων φυλλαδίων. Κάθε εἶδος μαζικῆς διαφωτίσεως, λέγει, ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ θά ἔπρεπε νά τό ἀποστρεφώμεθα (Educational Problems, τόμος I, «The Pedagogy of Sex», Ν. Ὑόρκη 1911).

Εἶναι ἐξόχως σπουδαῖον, ἡ παιδαγωγική ἐπίδρασις νά ἀρχίζῃ ἀπό ἐκείνας τās ψυχικάς διαθέσεις καί τάσεις, αἱ ὁποῖαι εἰς μίαν ὠρισμένην ἡλικίαν εὐρίσκονται εἰς τό κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς. Ἡ ρομαντική ἀκριβῶς ἡλικία παρέχει ἀναριθμήτους ἀφητηρίας, προκειμένου νά προστατεύσωμεν ἀπό κίνδυνους ἕνα κορίτσι, χωρίς νά ἐμπλακούμεν καί εἰς τὰ θέματα τῆς φυσιολογίας. Ἡ προειδοποίησις μάλιστα θά εὕρῃ βαθύτεραν κατανόησιν, ὅταν ἐμμένῃ εἰς τήν ρομαντικὴν γλῶσσαν, διότι δι' αὐτῆς ἡ ἐπίδρασις προχωρεῖ προοδευτικῶς. Ἡ ἰδέα τῆς ἀθίκτου ἀγνότητος,

ὅταν γίνῃ προσφιλές εἰς τήν ψυχὴν κατὰ τὰ ἔτη αὐτά, τὰ ἔσωθεν καί ἔξωθεν ἐπικίνδυνα, εἶναι μία προστασία πολὺ ἀσφαλεστέρα ἀπό τήν ἀποκάλυψιν τοῦ ρύπου, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει εἰς τήν ζωὴν. Πόσοι παιδαγωγοὶ ἐξ αἰτίας τῆς τόσο ἀναληθοῦς παραγωγικῆς μεθόδου ἀφέθησαν νά παρασυρθοῦν εἰς ἀπατηλὰς διαφωτίσεις ἐξ αἰτίας τόσο ἀναληθῶν προϊόντων, ὅπως τό ἔργον τοῦ Wedekinds «Frühlingserwachen»! Ὡς ἐάν μία τόσο διεφθαρμένη νεολαία, ὅπως ἀπεικονίζεται ἐκεῖ, νά ἦτο δυνατόν νά συγκρατηθῇ ἀπό τήν κατάρρευσίν της διὰ τῆς διαφωτίσεως!

ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Τοῦ κ. Ἀθαν. Ἰ. Αναστοπούλου, Θεολόγου - Φιλολόγου, τ. Γυμν/χου

α. «Ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες· πῶς οὗτος γράμματα οἶδε μὴ μεμαθηκώς; Ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με» (Οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν κατάπληκτοι καὶ ἔλεγαν· Πῶς αὐτός ξέρει γράμματα, ἀφοῦ δέν σπουδάσας; Ἀπάντησε τότε σέ αὐτούς Ἰησοῦς· Ἡ διδασκαλία μου δέν εἶναι δική μου, ἀλλὰ ἐκείνου πού μέ ἔστειλε).

Ἰω. ζ', 15-16

β. Ἐγώ (ὁ Παῦλος), εἶμαι Ἰουδαῖος, γεννήθηκα στήν Ταρσό τῆς Κιλικίας, ἀλλά ἀνατρέφω σε αὐτήν τήν πόλιν· ὡς μαθητής τοῦ Γαμαλιήλ ἔμαθα μέ ἀκριβεία τόν πατρικό νόμο καί ἤμουν ζηλωτής τοῦ Θεοῦ.

Πρ. κβ', 3

γ. Ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ τήν παιδεία καί τή μόρφωση, ἀγαπᾷ τήν ἀληθινή γνώση καί ὀρθή διάκριση.

Πρ. ιβ', 1

δ. Παιδί μου, ἀπό τή νεαρή σου ἡλικία διάλεξε τήν ὑγιή μόρφωση. Ἔτσι θά βρεῖς καί θά κατέχεις τήν ἀληθινή σοφία, ἕως ὅτου ἀσπρίσουν οἱ τρίκες τῆς κεφαλῆς σου.

Σ. Σειρ. στ' 18

ε. **Ἐρώτηση:** Ἄν πρέπει νά ὑπάρχει στή μοναστική ἀδελφότητα σχολεῖο γιά τα παιδιά κοσμικῶν γονέων.

Ἀπάντηση: Ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἶπε: Οἱ πατέρες μὴ ἐξοργίζετε τά τέκνα σας, ἀλλά νά τά ἀνατρέφετε μέ παιδαγωγία καί συμβουλή σύμφωνη μέ τό θέλημα τοῦ Κυρίου (Ἐφ.σ. στ' 4). Ἄν λοιπόν ἐκεῖνοι πού ὀδηγοῦν τά τέκνα τους

στήν ἀδελφότητα ἔχουν τέτοιο σκοπό καί ἂν ἐκεῖνοι πού τά δέχονται ἔχουν τή βεβαιότητα ὅτι μποροῦν νά τά ἀναθρέψουν μέ παιδαγωγία καί συμβουλή σύμφωνη μέ τό θέλημα τοῦ Κυρίου, ἄς τηρεῖται αὐτό πού διέταξε ὁ Κύριος, ὅταν εἶπε: Ἀφῆστε τά παιδιά νά ἔρχονται κοντά μου καί μὴν τά ἐμποδίζετε (Λουκ. ιη' 16).

Μ. Βασίλειος, ΕΠΕ 9, 362

στ. Νά φοιτᾷς σέ σχολεῖο, γιά νά διδάσκεισαι τήν πνευματική φιλοσοφία. Ἀπομάκρυνε τήν ἔπαρση πού φέρνει ὁ πλοῦτος καί ἡ πολυτέλεια. Αὐτό συμβουλευώ καί τούς ἄντρες καί τίς γυναῖκες.

ἱερός Χρυσόστομος, ΕΠΕ 22, 228

ζ. Στέλνοντας τά παιδιά μας στό σχολεῖο, ἔχουμε τήν ἀπαίτηση ἀπό αὐτά νά παρουσιάζουν κάθε ἡμέρα κάποια πρόοδο στά μαθήματα καί δέν θά ἀνεχόμεσταν ποτέ νά πηγαίνουν ἐκεῖ χωρίς κανένα σκοπό, ἂν δέν βλέπαμε νά ὠφελοῦνται κάτι περισσότερο.

ἱερός Χρυσόστομος, ΕΠΕ 4, 344

η. Ἐμεῖς στά παιδιά καί γλυκίσματα ἀγοράζουμε καί χρήματα δίνουμε, ἔχοντας μόνη ἀπαίτηση ἀπό αὐτά, νά πηγαίνουν προηγουμένως στό σχολεῖο.

ἱερός Χρυσόστομος, ΕΠΕ 22, 162

θ. Νά μαζευθεῖτε ὅλοι νά κάμετε ἓνα σχολεῖο καλό, νά βάλετε καί ἐπιτρόπους νά τό κυβερνοῦν, νά βάνουν δάσκαλο νά μαθαίνουν ὅλα τά παιδιά γράμματα, πλοῦσια καί φτωχά.

Ἄγ. Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, Διδαχὴ Α'

ι. Καθώς ὁ Μωυσῆς ἔμαθε γράμματα, ἔτσι πρέπει καί ἐμεῖς νά μαθαίνουμε, γιά νά ξέρουμε τόν

νόμο του Θεοῦ· καί ἂν δέν ἐμάθατε οἱ γονεῖς, πρέπει νά μάθουν τά τέκνα σας.

῾Οπ.π., Διδαχή Γ΄

ια. Θα βγοῦν πράγματα ἀπό τά σχολεῖα πού ὁ νοῦς σας δέν φαντάζεται.

Προφητεία Ἁγ. Κοσμᾶ

ιβ. Τά ἄθεα γράμματα θά καταστρέψουν τόν κόσμο.

Παπουλάκος

ιγ. Στά σχολεῖα τά παιδιά πρέπει πρῶτα νά μαθαίνουν τόν φόβο τοῦ Θεοῦ.

῾Οσ. Παῖσιου, Λόγοι, Α΄, σ. 301

ιδ. Εἶναι μεγάλη ὑπόθεση ὁ σωστός δάσκαλος, ἰδίως στίς μέρες μας. Τά παιδιά εἶναι ἀγραφες κασέτες, ἥ θά γεμίσουν βρόμικα τραγούδια ἢ βυζαντινὴ μουσική.

῾Οπ.π., σ. 307

ιε. Τό καλύτερο σχολεῖο εἶναι αὐτό πού μᾶς διδάσκει τή ματαιότητα τοῦ κόσμου.

Γέροντας Ἰωήλ Γιαννακόπουλος

ιστ. Τό σχολεῖο δέν εἶναι σχολεῖο, ὅταν δέν προσφέρει ἠθική καί πνευματική ἀγωγή.

Περιοδικό «Ἑλληνοχριστιανική Ἀγωγή», τεῦχος 421, 1995, σ. 132

ιζ. Ἄν δέν ἤμουν λειτουργός τοῦ Εὐαγγελίου, θά ἤθελα νά ἤμουν δάσκαλος σχολείου.

Λούθηρος

ιν. Οἱ δάσκαλοι τῶν παιδιῶν νά ἀνοίγουν τά σχολεῖα, ὅταν ἀνατέλλει ὁ ἥλιος.

Σόλων

ιθ. Δέν μαθαίνουμε γιά χάρη τοῦ σχολείου, ἀλλά γιά χάρη τῆς ζωῆς.

Σενέκας

κ. Ἡ Ἁγία Γραφή πρέπει νά εἶναι τό Α καί τό Ω στά χριστιανικά σχολεῖα.

Κομένιος

κα. Ὁ πρῶτος σκοπός τῆς κυβέρνησης ἔπρεπε νά εἶναι τό δημόσιο σχολεῖο.

Μ. Ναπολέων

κβ. Ἐκεῖνος πού ἀνοίγει ἕνα σχολεῖο κλείνει μιά φυλακή.

Β. Οὐγκώ

κγ. Ἡ φιλοσοφία πού ἐπικρατεῖ μέσα στήν τάξη τοῦ σχολείου σέ μιά γενιά, εἶναι ἡ φιλοσοφία τῆς κυβέρνησης κατά τήν ἐπόμενη γενιά.

Ἄβραάμ Λίνκλον

κδ. Κάποιος πού δέν ἔχει πάει ποτέ του σχολεῖο, ἴσως νά λήστευε ἕνα βαγόνι τρένου. Ἄν ὁμως εἶχε τελειώσει Πανεπιστήμιο, θά σῆκωνε ὀλόκληρο τόν σιδηρόδρομο!

Θεόδωρος Ρουσβελτ

κε. Ὅχι μόνο τά ὄπλα, ἀλλά καί τά σχολεῖα κέρδισαν τίς μάχες μας.

Λεβέκ Πέτρος, Γάλλος ἱστορικός (1736-1812)

κστ. Τό σχολεῖο εἶναι ὁ ταπεινός ναός τῆς σοφίας.

Βενιαμίν Φραγκλίνος

κζ. Τό σχολεῖο πρέπει νά γίνει λιγότερο κέντρο παροχῆς γνώσεων καί περισσότερο ἀσκητήριο διάπλασης χαρακτήρων καί ἰκανότητας γιά ἀρετή.

Θρασύβουλος Βλψίδης,

῾Ελληνας βιολόγος

κη. Σχολεῖο εἶναι ὁ δάσκαλος. Καί ἐπειδή τό σχολεῖο εἶναι τό μέλλον τοῦ ἔθνους, θά εἰπεῖ πῶς τό μέλλον αὐτό εἶναι ὁ σημερινός δάσκαλος.

Π. Μελίτη,

Γιά νά ἀνοίξει ὁ δρόμος, σ. 136

κθ. Τό σχολεῖο εἶναι μορφωτικός καί παιδευτικός βίοτοπος.

Ἰωάννης Μαρκαντώνης, Παιδαγωγός, ὁμ. Καθηγητῆς Παιδαγωγικῆς, ΕΚΠΑ

λ. Τό σχολεῖο χωρίς τήν οἰκογένεια εἶναι κωλό καί χωρίς τά σύγχρονα μέσα εἶναι ἀνάπηρο.

Ἐλένη Γλύκατζη-Ἀρβελέρ

λα. Ὁ μαθητής ἔχει πάψει νά ἀγαπάει τό σχολεῖο.

Γεώργιος Μπαμπινιώτης,

Καθηγητῆς Γλωσσολογίας, ΕΚΠΑ

λβ. Ποτέ μὴν κατοικήσεις σέ μέρος ὅπου δέν εἶναι ναός, σχολεῖο καί γιατρός.

Ἰνδικό ρητό

λγ. Ὁ ἰδρυτής ἑνός σχολείου εἶναι ἀνώτερος ἀπό τόν κατακτητὴ μίας ἐπαρχίας.

Δ. Παπαδημητρίου, Κανίσκι, σ. 179

λδ. Τό σχολεῖο πρέπει νά μαθαίνει τά παιδιά πῶς νά μαθαίνουν.

Ἄνωνυμος

λε. Ἡ θλίψη εἶναι τό σχολεῖο ὅπου ἀποκτιῶνται οἱ μεγάλες ἀρετές καί διαπλάθονται οἱ γενναῖοι χαρακτήρες.

Ἄνωνυμος

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

60 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΙΚΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ

Τήν Κυριακή 5 Φεβρουαρίου 2017 μετά την Θεία Λειτουργία στο παρεκκλήσιο του Άπ. Παύλου (Καρύτση 14) για τὰ μέλη τῶν Ἐνώσεων ΧΕΕ και ΧΕΕΛ, ἀκολούθησε ἐκδήλωση μνήμης γιὰ τόν μαρτυρικό θάνατο

τοῦ Γρηγόρη Αὐξεντίου τόν ὁποῖο ὡς γνωστόν οἱ Ἄγγλοι ἔκαψαν ζωντανό στό κρησφύγετό του στόν Μαχαιρᾶ. Στήν ἐκδήλωση παρευρέθηκαν ἐκτός τῶν μελῶν τῶν Ἐνώσεών μας,

πολλοί φίλοι αὐτῶν καθώς καί πολλοί Κύπριοι, πού προσήλθαν γιά νά τιμήσουν τήν μνήμη τοῦ ἥρωα Αὐξεντίου.

Ὁμιλητής ἦταν ὁ Ἀξιωματικός τοῦ Κυπριακοῦ στρατοῦ κ. Σταῦρος Πετεμερίδης, ὁ ὁποῖος μέ πατριωτικό ἐνθουσιασμό παρουσίασε τήν προσωπικότητα τοῦ ἥρωα, καί διάνησε τήν ὁμιλία του μέ ἀρχεακό ὑλικό ἀπό σπάνιες πηγές καθώς καί συνεντεύξεις μέ ἀνθρώπους πού τόν γνώρισαν. Ἡ ἐκδήλωση αὐτή ὁργανώθηκε μέ ἀφορμή τήν συμπλήρωση στίς 3 Μαρτίου 60 χρόνων ἀπό τόν θάνατο τοῦ «Σταυραετοῦ τοῦ Μαχαιρᾶ», ὅπως τόν εἶχαν ὀνομάσει οἱ σύγχρονοί του καί ὅπως ὡς χαρακτηρισμός ἐπεβλήθη στούς ἀπανταχοῦ Ἕλληνες καί μετά τόν θάνατό του.

Ποιὰ Ἄνοιξη

Ἦρθε ἡ Ἄνοιξη
χωρίς νά μᾶς ρωτήσει...
καί σὺ νεολαῖε μου –κομπιουτερά-
κλεισμένος στό ὑπόγειό σου,
πραγματικά καί μεταφορικά,
δείχνεις σάν τότε νά μὴ κατάλαβες
μά οὔτε καί τίποτε στό ἐλάχιστο νά ζεῖς
ἀπό αὐτόν τόν πραγματικό ἐρχομό της.
Διαδικτιωμένος
ταξιδεύεις σέ μίαν ἀτέρμονη
εἰκονική πραγματικότητα.
Οἱ γονεῖς σου, πνευματικοί καί φυσικοί
προσπαθοῦμε νά σέ πλησιάσουμε
νά σέ καταλάβωμε καί νά σέ βοηθήσωμε
μέσῳ τοῦ μόνου ὄπλου μας
τοῦ μόνου, ἀλλά καί τοῦ πιό δυνατοῦ·
τῆς Προσευχῆς.
Ἄς προσευχόμαστε Δάσκαλοι καί Γονεῖς
πρὶν εἶναι πολύ πιά ἀργά.

Ἰσμήνη Παπαδημητρίου-Καραντώνη

ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΧΑΡΩΝΗΣ

Στις 3 Φεβρουαρίου ἐξ πλήρης ἡμερῶν -σέ ἡλικία 96 ἐτῶν- ἔφυγε γιά τήν ἄλλν ζωή ὁ Θεολόγος, τ. Ἐπόπτης Μ.Ε. Βασίλειος Χαρώνης. Ὑπηρέτησε σέ διάφορες πόλεις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας ὡς ὑποδειγματικός ἐκπαιδευτικός, ἐξαντλώντας ὅλη τήν ἐκπαιδευτική ἱεραρχία. Ὑπῆρξε ἕνας δραστήριος ἐκπαιδευτικός, καί ἀπό τήν νεανική του ἡλικία ἐπεδίωκε τήν περαιτέρω ἐξειδικεύσά του. Ἔτσι, ἀφοῦ ἐξασφάλισε ὑποτροφίες ἐξειδικεύτηκε στήν Λυών στά Παιδαγωγικά καί στή συνέχεια στήν Γενεὺν στὸν τομέα τῆς ψυχολογίας. Διεκρίνετο γιά τό ἀνήσυχο πνεῦμα του, τήν ὀργανωτικότητά του καί τήν ἐργατικότητά του. Ἀξιοποίησε τά πολλά χαρίσματα μέ τά ὁποῖα τόν εἶχε ἀξιώσει ὁ Θεός, καί κατάφερε ἀκόμα καί μέσα ἀπό τίς ποικίλες οἰκογενειακές καί ὑπηρεσιακές δοκιμασίες νά προχωρήσει μπροστά καί νά ἀξιοποιήσει τά τάλαντά του στήν οἰκοδομή τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας καί στήν ἐκπαίδευση. Μελετοῦσε

διαρκῶς καί ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐνδελεχοῦς καί συστηματικῆς μελέτης εἶναι τά πολλά βιβλία πού συνέγραψε. Ἐξ αὐτῶν κάνουμε μνεῖα στίς δύο μεγάλες σειρές: «Ἀνθρωπολογία τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου» σέ 4 τόμους (σέ συνεργασία μέ τήν τ. ΓΕΜΕ κα Οὐρανία Λανάρα), «Ἀνθρωπολογία τοῦ Μ.Βασιλείου» σέ 3 τόμους, «Λεξικό τῆς Πατρολογίας» σέ 2 τόμους, «Ἀγωγή ἀγάπης καί ἐλευθερίας», «Τό Ἐρησκευτικό βίωμα (κριτική τῆς θεωρίας τοῦ Φρόῦντ)», «Γάμος, ἀγάπη καί ἔρως», «Ψυχολογία καί Ἀγωγή τῶν Ἐφήβων» καί πολλά ἄλλα. Ἐκτός αὐτῶν, ὑπῆρξε βασικός ἀρθρογράφος πολλῶν περιοδικῶν καί ἐφημερίδων.

Ὑπῆρξε ἐκ τῶν ἰδρυτικῶν μελῶν τῆς Ἐνώσεως μας, ὅπως καί μέλος πολλῶν ἄλλων ἐνώσεων, καί γιά πολλά χρόνια ἀρθρογράφος τοῦ περιοδικοῦ μας.

Εὐχόμεστε ὁ Κύριος νά ἀναπαύσει τήν ψυχὴ του ἐν σκηναῖς δικαίων.

Δημ. Κουτρούμπας

Βιβλίο-παρουσιάσεις

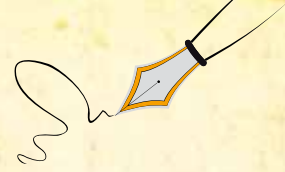
Στάθη Ἥλ. Παρασκευοπούλου: **Μέ τήν καρδιά καί τήν πένα**, Ἀθήνα 2017.

Σέ ἕναν ὀγκῶδη τόμο 1056 σελίδων ὁ γνωστός συγγραφέας, ἱστορικός καί λογοτέχνης, τ. Ἐπιθεωρητής Πρωτοβάθμιας Ἐκπαίδευσης, συνέλεξε ἕνα μεγάλο ἀριθμό ἀρθρῶν του, σέ μιά καλαίσθητη ἔκδοση μέ τόν ἀνωτέρω τίτλο καί ὑπότιτλο Ἱστορία-Πρόσωπα-Ὀδοιπορικά-Προβληματισμοί.

Εἶναι ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρον καί σημαντικό τὸ ἔργο αὐτό, γιατί ἀναφέρεται σέ μιά μεγάλη ποικιλία θεμάτων ἀπό τήν καθημερινή, τήν ἐθνική, τήν ἠθροσκευτική, τήν κοινωνική, τήν φυσιολατρική καί τήν ἱστορική ζωὴ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπιπλέον ἀπευθύνεται στό μέσο ἀναγνώστη, μέ σαφῆ καί ρέουσα γλώσσα, πού τό κάνει ἕνα ἐλκυστικό ἀνάγνωσμα ἀναψυχῆς καί μόρφωσης. Στίς σελίδες τοῦ βιβλίου προβάλλονται οἱ πνευματικές ἀξίες καί τά ἰδανικά τοῦ Ἐθνους μας καί τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, μέ ἕνα πλῆθος ὀδοιπορικῶν καί ἱστορικῶν περιστατικῶν καί προσωπικῶν βιωμάτων τοῦ συγγραφέα.

Ἀλέξανδρος Κακαβούλης, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Άξίζει νά διαβάσετε

Τò μηνιαίο Ὁρθόδοξο Χριστιανικό Περιοδικό με τὴν ἱστορία τῶν 100 χρόνων του κοντὰ στὸν ἑλληνικό λαό.

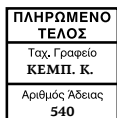
Περιοδικό με ἱστορία μεγαλύτερη τῶν 50 ἐτῶν, ποὺ ἀπευδύνηται στὴ γυναίκα, στὴν πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ τῆς παρουσία.

Τò περιοδικό γιὰ τὴν Ἐπιστήμη, τὰ Γράμματα καὶ τὴν Τέχνη, με τὸ ἔνδοξο παρελθὸν καὶ τὸ δυναμικό “παρῶν” στὶς μάχες του κατὰ τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τῆς ἀπιστίας.

Νεανικό περιοδικό τῆς “Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως” – με τὸν ἐνθουσιασμό τῆς νεότητος καὶ τὴ σφραγίδα τῆς πίστεως καὶ τῆς παιδείας.

Τò μηνιαίο παιδικό περιοδικό ποὺ κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὸ 1946 – ἕνας πολύτιμος πνευματικὸς φίλος γιὰ τὰ Ἑλληνοπούλα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Χριστιανικής Ένώσεως Έκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν

- Σπυρ. Καλλιάφα:**
 ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΟΡΜΗΣ _____ 3,00 €
 ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ, ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ & ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 3,00 €
 ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΠΡΩΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΕΤΗ έκδοσις Γ΄ _____ 5,00 €
- Γ. Θ. Κολιτσάρα:**
 ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ τόμοι Β΄ & Γ΄ έκαστος _____ 6,00 €
 Η ΑΠΑ ΓΡΑΦΗ ΔΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΟΥ _____ 3,00 €
 Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΓΕΤΗΣ _____ 10,00 €
- Β. Χαραλαμποπούλου:**
 Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ _____ 3,00 €
 Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ _____ 3,00 €
 ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ _____ 3,00 €
- Μ. Debesse:**
 ΣΤΑΘΜΟΙ ΑΓΩΓΗΣ _____ 5,00 €
- G. Allport:**
 ΤΟ ΑΤΟΜΟΝ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ _____ 6,00 €
- Ίωάν. Άντωνίου:**
 ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΜΕΝ ΤΑΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ
 ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ _____ 3,00 €
- ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.Λ.:**
 ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ ΜΑΣ _____ 6,00 €
 Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΟΣ _____ 6,00 €
 Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ _____ 6,00 €
 Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΟΥ _____ 6,00 €
 Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ _____ 6,00 €
 ΟΔΗΓΗΤΙΚΗ, ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ _____ 6,00 €
 ΤΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ _____ 6,00 €
 ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ _____ 6,00 €
 ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΣ _____ 6,00 €
 ΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ _____ 6,00 €
 ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΞΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
 Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ _____ 6,00 €
 ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
 ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
 ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ _____ 6,00 €
 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ _____ 6,00 €
 Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
 ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ _____ 6,00 €
 ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΠΟΤΥΧΙΩΝ _____ 6,00 €
 ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ _____ 10,00 €
 ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ _____ 10,00 €

